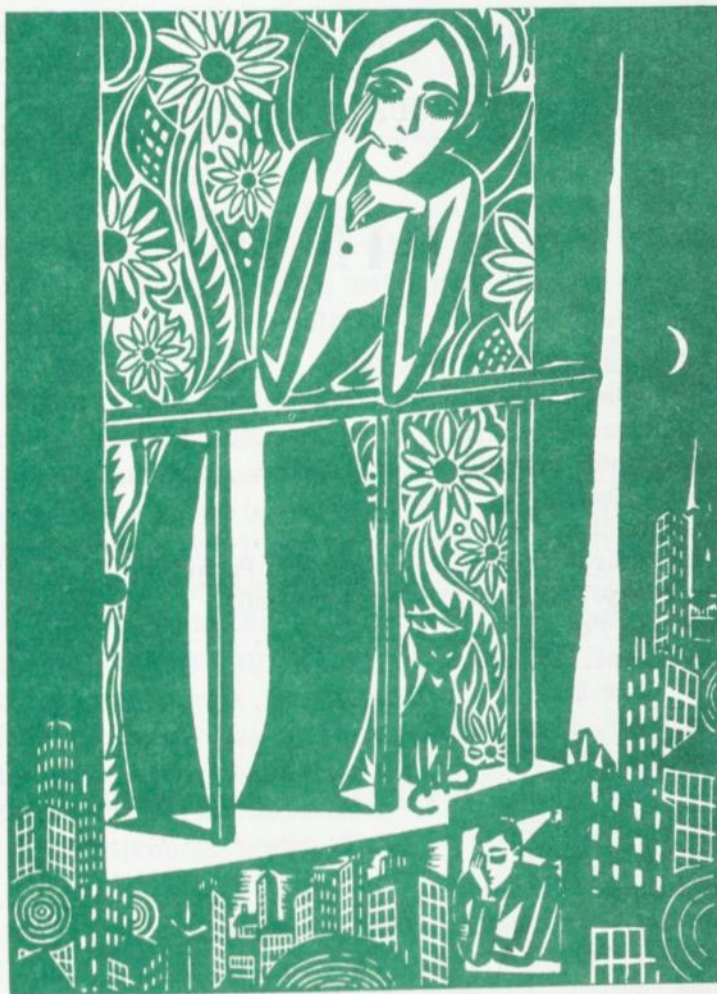

ŠVIESA

No. 2

BALANDIS - GEGUŽĒ - BIRŽELIS

1972 M.

Prancūzo dail. Frans Masereel, medžio
"ILGISI"

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

No. 2

BALANDIS - GEGUŽĖ - BIRŽELIS, 1972 M.

XXXVIII

TURINYS

Ivykių sukuryje	3
Motinos skausmas. Jonas Lapašinskas. Poezija	5
Pasakos mirtis. Boris Puzinas. Poezija	7
Motinos pėdos. Boris Puzinas. Poezija	7
Mėnuleigis ir Apolonas tyrinėja mėnulį. Antanas Juška.	8
I kosminį amžių įžengus. Profesorius P. Slavėnas	11
Senatvė. Juozas Marcinkevičius. Poezija	12
Lietuvių proletarinės literatūros telkimas tarp dviejų Pasaulinių Karų. Alf. Kazlauskas	13
"Kovokime už protingą pasaulį". Išvertė Ieva Mizarienė.	16
Aš matau. K. Zakavičienė. Poezija	17
Mano tėviškė. K. Zakavičienė. Poezija	17
Psichotechnika. Doc. N. Indrašius	18
Pradžia. Ramutė Girkontaitė. Poezija.	20
Šiaurė. Juozas Kalinauskas. Poezija	20
18-kos katorginių kalinių pabėgimas. Pirmoji dalis. Antanas Petrika	21
Amžinas noras. A. Baltakis. Poezija	24
Pajūry. Kazys Jurašiūnas. Poezija	24
Prie upės. Vacys Bukauskas. Poezija	24
Atgimusi senovė Viešintose. Bronius Jauniškis. Apybraiža	25
Egipto sfinksas. J. Subata. Poezija	27
Knygos. Darsyk atrasta Lietuva. Augustas Tamaliūnas	28
Pianistė. A. Liepsnonis	29
Apie praeitį ir dabartį. Juozas Kirkila	30
Medžiai. S. Račiūnas. Poezija	31
LLD reikalai. Ieva Mizarienė	32

IVYKIŲ SŪKURYJE

Šių metų pradžioje mūsų didžiųjų kapitalistinių partijų, ypač Respublikonų partijos vadai su prez. Nixonu priešakyje sušilę mus įtikinėjo, kad Vietnamo karas jau baigiasi, ir todėl prezidentiniuose rinkimuose jis nebus lemiamasis klausimas. Visas piliečių dėmesys galėsias būti nukreiptas vien tik į vidines šalies problemas, kurių mes turime gyvą galybę.

Taip kai kam ir atrodė. Jie galvojo: Mūsų prezidentas sistematiškai mažina mūsų karines jėgas Pietų Vietname. Jis sėkmingai praveda karo vietnamizavimo programą, pagal kurią Saigono valdžia jau turi gerai mūsų paruoštą, išlavintą ir apginkluotą viso milijono vyrų armiją, kuri jau viena pati pajėga atsilaikyti prieš "komunistus". Kas - dien darosi vis aiškiau, kad dar prieš rinkimus šis karas bus jau gražiai nuėjęs į istoriją kaip koks baisus sapnas!

Gaila, bet tiems optimistams, kurių, reikia pripažinti, prieš mėnesį kitą buvo gana daug, šiandien tenka skaudžiai nusivilti. Vietnamo liaudis smarkiai pajudėjo prieš Amerikos ant jos sprando užkartą militarinę kliką su gen. Thieu priešakyje, ir kaip koks muilo burbulas, į šimtus dalelių - susprogo visos jų iliuzijos! Vietnamo karas tebesitęsia ir dar vis aštrėja. Mūsų vyriausybė šią agresiją tebetęsia, tiktai pakeistomis priemonėmis, dar piktesnėmis ir žiauresnėmis, būtent - oro ir vandens jėgomis, jas keleriopai padidinama.

Į Indokiniją ir apie ją sutrauktos milžiniškos oro ir laivyno jėgos. Vien tik Vietnamo naudojama daugiau kaip 1,000 kovos lėktuvų, kurie kasdien pakyla iš bazių bei nuo karinių laivų ir dieną ir naktį ant Pietų ir Šiaurės Vietnamo sėja mirtį ir baisų sunaikinimą. Gegužės mėnesį Vietname jau buvo Amerikos karo laivyne 41,000, o aviacijoje 37,000 vyrų! Visa tai rodo, kad Vietnamo karas šiandien tebėra prieš Amerikos liaudį svarbiausia ir skaudžiausia problema.

Richard Nixonas prezidentauja jau daugiau kaip treji metai. O juk 1968 m. rinkimuose jis mums žadėjo karą greitai užbaigti. Per tuos daugiau kaip trejus metus Vietname paaukota daugiau kaip dvidešimt tūkstančių jaunų amerikiečių užmuštais, o kelis kartus daugiau sužeistais. Tai baisūs nuostoliai gyvybėmis ir krauju. Okam ir už ką?

Todėl teisingas yra taikos šalininkų šūkis: Užteko! Nixonas turi būti iš Baltųjų Rūmų išmestas. Jo vieton išrinkim žmogų, kuris tikrai rūpinsis šią barbarišką skerdynę nutraukti be jokio delsimo!

* * * *

Šių metų gruodžio mėnesį Tarybų Sąjungai sukaks lygiai penkiasdešimt metų. Tai bus istorinė sukaktis. Ji bus plačiausiai atžymėta ne tik pačioje Tarybų Sąjungoje, bet ir visame socialistiniame pasaulyje ir kovingojoje darbo liaudies dalyje kapitalistiniuose kraštuose. Iš Vilniaus pranešimai kalba apie ruošimąsi šį jubiliejų iškilmingiausiai sutikti visoje Tarybų Lietuvoje.

Kaip žinia, Pabaltijo kraštai (Lietuva, Latvija ir Estija) į tarybinių tautų šeimą įsijungė daug vėliau, būtent, tikrai 1940 metais. O tai įvyko tik todėl, kad didžiosios socialistines revoliucijos (1917 m.) išdavoje 1918-1919 m. tuose kraštuose susikūrusias tarybines valdžias (Lietuvoje su V. Kapsuku ir Z. Angariečiu priešakyje) jų buržuazijoms su užsienio ginkluotų jėgų pagalba pavyko nuversti ir sukurti buržuazinius režimus, kurie išsilaikė daugiau kaip dvidešimt metų. Paskutiniai trisdešimt dveji metai akivaizdžiausiai įrodė Pabaltijo tautų didelę išmintį pasirenkant naują, socialistinį kelią.

* * * *

Smarkiai klydo tie, kurie manė, kad mūsų lietuviškieji buržuaziniai nacionalistai, vadinami "veiksniais" bei "vaduotojais", patyrę skaudžią nesėkmę su savo prasimanymų ir šmeižtų propaganda prieš Tarybų Lietuvą, apgalvos savo kelią ir pakeis gaires. Kaip tik priešingai: iš desperacijos dėl nepasisekimo išeivijoje lietuvius atskirti nuo jų gimtinio krašto kiniška siena, dar pikčiau puola ir niekina viską, ką tik Lietuvos liaudis laimi bei pasiekia kurioje nors gyvenimo ir veiklos srityje. Jų laikraščiai tapo paversti didžiuliais šmeižtų fabrikais.

Mums, žinoma, džiugu, kad juo energingiau jie minėtą sieną tarp Tarybų Lietuvos ir lietuvių išeivijoje drūtina, tuo daugiau Amerikos lietuvių kasmet veržte veržiasi susisiekti ir palaikyti ryšius su savo arba savo tėvų gimtuoju kraštu, tuo daugiau jų apilanko Lietuvą ir patys pamato ir susipažįsta su naujuoju Lietuvos žmonių gyvenimu. Atrodo, kad šią vasarą Tarybų Lietuva iš Amerikos susilauks daugiau negu bet kurią kitą vasarą senosios ir jaunosios kartos svečių. Visus mes iš anksto nuoširdžiausiai sveikiname.

* * * *

Didžiojo New Yorko Aido choro 60-mečio jubiliejus yra Amerikos pažangiųjų lietuvių meniniame gyvenime didelės reikšmės įvykis. Aidas yra seniausias gyvuojantis lietuvių choras Jungtinėse Valstijose. Nors paskutiniųjų šešiasdešimt metų laikotarpis buvo bene audringiausias laikotarpis žmonijos istorijoje, tačiau mūsų Aidas nebuvo sustojęs dainuoti nė vienai dienai. Tai laimėjimas, kuriuo tikrai galime didžiuotis visi, kuriems arti prie širdies lietuviškos dainos puoselėjimas išeivijoje.

Šis laimėjimas buvo auksinėmis raidėmis užrašytas mūsų meninės veiklos istorijoje gegužės 7 dieną įvykusiame choro jubiliejiniame parengime Maspethe.

Visa Amerikos lietuvių pažangioji visuomenė nuoširdžiausiai linki Aidui dar daug daug metelių mus linksminti. Didžiausia šlovė dabartiniams aidiečiams, kurie tokiu dideliu ryžtu ir garbingu pasiaukojimu tęsia savo pirmatąjį prakilnų darbą.

KLAIDOS ATITAIŠYMAS

Šių metų pirmajame "Šviesos" numeryje straipsnyje apie prof. Ruokį paskutinėje pastraipoje pasakyta: "Bendroji ir istorinė Zoologija", o turi būti "Bendroji ir istorinė Geologija". Autorių atsiprašome.

JONAS LAPAŠINSKAS

DVIDEŠIMT PENKTOSIOMS PIRČIUPIO TRAGEDIJOS METINEMS

MOTINOS SKAUSMAS

Tu juokies,
o kai kas dabar liūdi.
Tu džiaugies,
o kai kas dabar verkia.
Tu dainuoji.
o kai kas dabar žūsta.
Taip, dabar.
Šiuo metu.
O po saule skaisčia
Vaikšto žemėj kančia.
Ir vaikai karo dūmuos uždūsta,
Ir motinos rauda.
Tik ne čia.
Tik ne čia.
Čia - pavasaris.
Lietuvoj žydi sodai, žaliuoja laukai,
Saulėi šypsosi gėlės
Ir tik Pirčiupio Motinos ašaros
Tebežvilga ant rytmečio pievų,
Ir, lyg žuvusių vėlės,
Išsibarstę purienom.
Žaidžia pievoj vaikai.
Paukščių dainos
iš gojų atplaukia
Ir užlieja palaukę,
O žieduotu taku
Tyliai Motina eina per lauką
Iš sudegintų savo namų,
Ir šaukia.
Ieško žuvusių savo vaikų. . .
Rauda Motina,
Šiandien jai,
kaip ir vakar, širdy neramu.
Juk mirtis tebeklaidžioja žemėj -
Prie kelių,
Prie namų,
Prie žiedų,
Vietname ir Angoloj,
ir prie Nilo krantų. . .
Verkia Motina.
Ir dabar jos vaikai tebemiršta badu,
Ir dabar jos vaikai tebetrokšta nuo dūmų,
Užmesti ant žėruojančio laužo
Vietname.

Vaikšto skausmas žeme.
Blaškos Motina, kaip liepsna,
Spaudžia kumštyje gėlą sugniaužus
Prie kančia surakintos širdies.
Kas paguos?
Kas paguos,
Kai vaikai vėl žmogėdrų nagnuos?!
Klaikūs Motinos žodžiai nuo laužo
Skrenda,
kyla aukštyn
ir aukštyn,
Kol išgirs
Juos visas pasaulis,
Kur pavasarį atnešė saulė.
Kur gyva bent viena plaka meilę širdis. . .
Motinai nēr svetimo skausmo,
Motinai nēr svetimos kančios.
Motinai nēr svetimų namų.
Motinai nēr vaikų svetimų. -
Ar jie gimę Lietuvoj,
Vietname ar Angoloj,
Jie visi - jos vaikai,
Ir jos meilės nesumažina toliai.
Jai vaikai
Juk tas pat,
kas žemei pavasaris,
Jos didžioji viltis,
jos daina,
ir dalia,
Jai vaikai -
ryto žemė žalia,
Jos žiedai
Ir aidai.
Ir todėl ji negali užmigti,
Ji nemoka pavargti,
Kol aplink vaikų budeliai vaikšto. . .
Po laukus ir po miestų aikštes
Skamba šventas Motinos šauksmas:
Budėti.
Prie gimtųjų kelių - budėti.
Prie gimtųjų namų - budėti.
Prie pražydusių sodų - budėti.
Ir prie kūdikių lopšio - budėti.
Budėti.

Visur budėti.
 Visada.
 Motinos pečiai gali viską panešt
 Ir pakelti:
 Vargą,
 ašaras,
 skurdą
 ir šaltį,
 Tik širdis jos negali atleisti
 nukankintų mirties,
 Ir pakęst pavergimo nakties.
 Motina vaikų budeliams negali atleisti
 Niekada.
 Niekada.
 Ne, negali Motina leisti,
 Kad iš kūdikių atimtų duonos kąsnį
 Ir laisvę,
 Ne, negali Motina leisti,
 Kad plėšikai teriotų laukus
 Ir kankintų vaikus. -
 Niekada.
 Niekada.
 Niekada.
 Motinai kiekvienas kūdikis - savas -
 Baltaodis.
 Geltonodis
 Ar juodaodis.
 Jai kiekvienas - jos meilė,
 viltys
 ir godos,
 Taip kaip žemei
 žiedai ir sodai.
 Motina dėl nužudytų kenčia,
 Sulaikyti ašarų nemoka.
 Užsimerkt negali,
 ir tylėti.
 Eina ji palaukėmis per lietu,
 Ašara į širdį pasibelsti,
 Savo rūpesčiu pažadint žmogų
 Už vaikus ir ateitį budėti.
 Budėti
 Visada.
 Visada.
 Visada.
 Lietuvoj dabar pavasaris.
 Žydi sodai, darželiai, laukai.
 Saulei šypsosi gėlės
 O, suspaudusi saujoje ašarą,
 Stovi Pirčiupio Motina.

Ir, lyg žuvusių vėlės,
 Pievoj žaidžia vaikai.
 O aplink - saulė, vėjas,
 ir paukščių daina,
 Ir svajonė jauna
 Lydi, laimina sėjėją
 Ir sėją.
 Juk ir čia neseniai
 Karo viesulo kelias praėjo.
 Dieną naktį juoėjome rūstūs
 Pasitikt savo ryto lemties.
 Žengėm griūvančiais miestais
 ir degančiais kaimais
 Alkani, purvini, kruvini.
 Pasmerkti karo dūmuos uždusti,
 Nepabūgę vargų ir mirties. . .
 Ėjom,
 Ėjom apgint savo laimės
 ir laisvės,
 Žemę kraujo upeliais aplaistėm
 Čia vieni
 Ir būry - ne vieni.
 Ir apgynėm.
 Vėl dainuoja Tėvynė.
 Mūsų žemėj - pavasaris,
 Juokias saulė ir pievų žiedai,
 Ir veidai.
 Mūsų žemėj - žieduotas pavasaris.
 Saulė,
 Rytmečio vėjas
 Renka Pirčiupio Motinos ašaras,
 O sėjėjai
 Sėja
 Ir sėja
 Žemės grūdą,
 Ir šypseną pažeria.
 O po saule skaisčia
 Tebevaikšto po žemę kančią,
 Ir Motinos skausmas
 Dėl sudegintų miestų ir kaimų,
 Pražudytų vaikų ir laimės.
 Stovi Pirčiupio Motina.
 Ant vaikų pelenų
 Jai stovėti sunku,
 Jai klaiku.
 Jai klaiku.
 Ant vaikų pelenų,
 Su kančia ant veidų
 ir delnų

Stovi didvyrė Motina -
 Ji gyvenimą saugo,
 Ji už ateitį būdi
 Ir už laimę vaikų.
 Jai už taiką,
 už saulę,
 už duoną
 ir meilę

Čia, prie gimtojo kelio,
 Budėt
 Nesunku.

Ačiū, Mama,
 Tau už didelę meilę
 Ir už žydinčią žemę,
 Už audroj nesumerktas
 Akis.
 Ačiū, Mama.

Pasakos mirtis

Išverstų eglių kelmai - palapinės;
 ilsis nykštukai, žiemą pavargę;
 Šaknys ir šakos keistai susipynė;
 tylūs nykštukai snaudžia ar verkia.

Juos neramina žvangėjimas piūklo,
 duriai plieniniai į medžio kūną,
 Jie nebesitiki jokio stebuklo -
 medžiams numirus, stebuklą nebūna.

*

Motinos pėdos

Baltam baltam vandeny
 motinos pėdos.
 Šventos pėdos, -
 brangi, amžinybėn eini.

Greit atgijęs vanduo
 nusineš viską vasaros slėniais. . .
 Lengvos motinos pėdos. . .
 Bevaisis, klastingas ruduo.

Abejingas ruduo
 ir gudraujančių ragany burtams.
 Šaltos motinos pėdos. . .
 Sustingęs gyvybės vanduo.

BORISAS PUZINAS

ANTANAS JUŠKA
Astronomas

MĖNULEIGIS IR APOLONAS TYRINĖJA MĖNULĮ

Prieš šimtą metų net ir mokslininkams atrodė neįmanomas dalykas, kad nuo Žemės būtų pasiųsti į Mėnulį prietaisai to dangaus kūno gamtai tirti. Tuo labiau fantastiška atrodė, kad patys žmonės galėtų nutūpti Mėnulyje ir iš ten vėl sugrižti. Iš tikrųjų, dvidešimtas amžius pasižymi dideliais mokslo ir technikos stebuklais, ir jų tarpe vienas didžiausių, o gal ir pats nuostabiausias benebus kosminių aparatų bei laivų skridimas į kitus Saulės sistemos kūnus - į Mėnulį, Venerą, Marsą.

Kosmonautikos pradžia laikoma pirmutinio Žemės palydovo paleidimo data - 1957 m. spalio 4-oji. Nepraėjus nė pusantrų metų, nuo to visą pasaulį sukrėtusio įvykio prasidėjo kosminių prietaisų siuntimas į Mėnulio rajoną. 1959 m. sausio 2 d. Tarybų Sąjunga paleido pirmą tokį aparatą - "Luna-1", kuris kelių tūkstančių kilometrų atstu nuo Mėnulio paviršiaus praskriejo pro šalį ir tebeskrieja aplink Saulę. Tų pačių metų rugsėjo 12 d. paleistas aparatas "Luna-2" jau pataikė į Mėnulį ir nukrito vadinamoje Giedros jūroje. "Luna-9" 1966 m. vasario pradžioje jau gražiai nusileido ant Mėnulio ir perdavė jo paviršiaus vaizdą. Toliau sekė vienas po kito tolesnės Tarybų Sąjungos leidžiamos "Lunos" ir "Zondai".

1961 m. rugpiūčio 23 d. JAV paleido Mėnulio kryptimi savo pirmąjį aparatą "Ranger". Po to iki 1965 m. sekė dar aštuoni to paties pavadinimo aparatai. Šie aparatai perdavė tūkstančius Mėnulio nuotraukų, gautų iš įvairaus atstumo. 1966 m. prasidėjo aparatų

"Surveyor" nutūpdymas. Šie aparatai taip pat perdavė daug Mėnulio vaizdų ir įtikino, kad Mėnulio paviršius tvirtas ir padengtas tik plonu dulkių sluoksniu, kad ant Mėnulio gali leistis ir laivai su žmonėmis.

Iš paskesniųjų Tarybų Sąjungos aparatų į Mėnulio tyrimo bei kosmonautikos istoriją ypač patenka "Luna-16", "Luna-17" ir "Luna-20". Pirmasis ir pastarasis nusileido ant Mėnulio tam tikrą konteinerį suprietaisais, kurių tarpe buvo automatiškai veikiantis grąžtas, prasigręžęs nusileidimo vietoje iki 35 cm gy-

lio ir paėmęs nesumaišytą gręžinį įdėjo į konteinerį. Po to konteineris, veikiant jame įtaisytam reaktyviniam varikliui ir valdymo prietaisams, pakilo nuo Mėnulio ir sėkmingai grįžo Žemėn. O "Luna-17" nugabeno į Mėnulį važiuojantį įrenginį su daugeliu prietaisų - "Mėnuleigį-1", arba "Lunochod-1". Apie jį ir jo darbą papasakosime plačiau.

Galinga kosminė raketa išnešė mėnuleigį, sumontuotą ant specialios platformos, ir nutūpė jį 1970 m. lapkričio 17 d. į vadinamosios Lietų jūros rajoną. (Priminsime, kad Mėnulyje nėra laisvo vandens, taigi ir jūrų, kad Mėnulyje niekuomet nelyja ir nesninga). Po to pagal komandą nuo Žemės atvirto nuo platformos važiavimo bėgiai ir mėnuleigis nusileido jais į savo pirmąją kelionę "jūros" dugnu, kuriuo dar niekas niekuomet nebuvo važiuavęs. . .

Mėnuleigis tai savotiškas automobilis. Jo šasi turi aštuonis ratus, kurių kiekvienas aprūpintas nepriklausoma elektrine pavara. Mėnuleigis gali važiuoti pirmyn ir atgal, pasisukti vietoje arba važiuodamas. Kiekviena me rate yra prietaisai pavarai įjungti ir išjungti, ratui stabdyti ir jo apsisukimams skaičiuoti, temperatūrai matuoti. Automobilyje veikia automatikos blokas, kuris priima radiokomandas nuo Žemės ir įjungia įvairius prietaisus. Be to, specialūs automatai sustabdo automobilį, jei jis patenka į pavojingą vietą, kur galėtų apvirsti (Mėnulyje dar nenutiesė niekas nė vieno kelio, o paviršius yra išdaužytas meteoritų, todėl duobėtas ir akmenuotas, gausiai sužymėtas krateriais).

Mėnuleigis valdomas nuo Žemės radijo spinduliais. Prie valdymo pulto dirbantieji vairuotojai mato jį televizijos ekrane, mato ir sritį, kuria važiuoja mėnuleigis. Vairuotojai perduoda važiavimo komandas, kurios žaibo greitumu per vieną su viršum sekundę nuskrįja iki mėnuleigio.

Važiuojant nelygiu smėlingu "keliu", ratai iš dalies buksuoja. Norint tiksliai išmatuoti nuvažiuotą kelią, yra įrengtas dar devintas ratas, kuris, lengvai susiliesdamas su Mėnulio paviršiumi, sukasi nebuksuodamas, todėl tiksliai matuoja, kiek nuvažiuojama.

Ant mėnuleigio šasi sumontuota ląsta su prietaisais. Ji uždengiama specialiu dangčiu, kurio vidinėje pusėje yra daugelis saulės bate-

rijų. Dienos metu jos pasikrauna elektra ir perduoda ją akumulatoriams, maitinantiems visus prietaisus, radijo siųstuvą ir imtuvą, televizijos siųstuvą, ratų pavaras. Naktį dangtis hermetiškai užsidaro ir sumažina ląstos aušimą. Šioje vietoje reikia pažymėti, kad Mėnulio dienos ir naktys labai ilgos - trunka maždaug po dvi mūsų savaites. Nesant Mėnulyje atmosferos, jo paviršius dieną įkaista iki 120°C, o naktį ataušta iki 150°C šalčio. Kad toks temperatūros svyravimas nepakenktų prietaisams, ląsta ir jos dangtis padaryti iš lengvos šilumai nelaidžios medžiagos su tuštumomis (panašiai kaip termosas), be to, ląstoje įrengtas šilumos reguliatorius. Naktį ląstą šildo radioaktyvus šaltinis, o dieną - aušina ventiliacijos įrenginys.

Ląstoje, be jau minėtų radijo, televizijos ir kitų įrenginių, yra keletas prietaisų, skirtų Mėnulio paviršiaus kietumui bei purumui tirti, medžiagos cheminei sudėčiai aiškinti. Ląstos šonuose įrengtos fotokameros Mėnulio paviršiui bei aplinkai fotografuoti. Mėnuleigis turėjo prancūzų sukonstruotą lazerinį įtaisą, kuris panaudojamas matuoti tiksliam atstumui nuo mėnuleigio ligi mokslinio tyrimo stoties Žemėje. Pagaliau, mėnuleigis turėjo prietaisus Saulės vėjui ir kitam kosminiam spinduliavimui tirti. Žodžiu, mėnuleigis yra sumaniai sukonstruota ir gerai įrengta judanti kosminė laboratorija, perduodanti tyrimo duomenis radijo ir televizijos bangomis ir priimanti nurodymus nuo Žemės.

Mėnuleigis veikė kone ištisus metus, dirbdamas dienomis ir ilsėdamasis naktimis. Jis sukaupe daug mokslinės medžiagos. Įsitikinta, kad Lietų jūros dugnas sudarytas iš bazaltinės lavos (bazaltas - kietas giluminis akmuo; lava - ugnikalnių išmesta skysta karšta padermė, kuri ataušusi suakmenyja), viršuje užklotos puraus grunto (regolito) sluoksnio. Pastarasis susidaro daugiausia dėka meteoritų, kurie krinta ant Mėnulio kosminių greičiu ir sprogdina kietą bazaltinį paviršių. Mėnulio uolienas sudaro silicis (smėlio sudedamoji dalis), aliuminis, kalcis, geležis, magnis, titanas ir kiti elementai, paprastai susijungę su deguonimi. Puraus su dulkėmis sluoksnio storis 6-8 cm.

Saulė skleidžia ne tik šviesos bei kitus elektromagnetinius spindulius, bet taip pat

protonų, neutronų, elektronų ir kitų atominių dalelių srautus. Žemės paviršiaus jie nepasiekia, nes juos pagauna Žemės magnetinis laukas ir aukštieji atmosferos sluoksniai. Tuo tarpu Mėnulio paviršių Saulės vėjas pasiekia nekludomas, nes Mėnulis neturi nei magnetinio lauko, nei atmosferos. Todėl Saulės vėjo kitimą patogu tirti Mėnulyje. Paaikškėjo, kad vėjo stiprumas labai keičiasi. Jo gūsių pasirodo po to, kai Saulės atmosferoje vyksta vadinamieji žybsniai. Jie veikia ne tik Žemės radiacines juostas, bet ir vadinamąją jonosferą, vaidinančią didžiulį vaidmenį radijo ryšiuose.

Išaiškinta, kad kosminių spindulių šaltiniai daugiausia yra mūsų žvaigždžių sistemoje - Galaktikoje. Bet atklysta kosminių spindulių ir iš kitų galaktikų.

"Mėnuleigio-1" sėkmė įtikino, kad kitus kosminius kūnus galima puikiai tirti automatiniais aparatais, veikiančiais be žmonių. Tai labai svarbu, nes, pavyzdžiui, ant Veneros žmonės negalės nusileisti, o kosminiai aparatai ir tą planetą jau sėkmingai tiria. Tą patį galima pasakyti ir apie Marso planetą, į kurios rajoną 1971 m. pabaigoje nuskriejo du tarybiniai ir vienas amerikinis aparatai.

Kaip matome, automatiniai aparatai puikiai gali veikti ir be žmonių ir teikti informaciją apie tolesnius kosminius kūnus. Tačiau dar daugiau galime laimėti, kai žmogus betarpiškai valdo aparatus, kai pats gali rinkti informaciją. Todėl aplink Žemę skrieja ne tik automatiniai aparatai, bet ir kosminiai laivai su žmonėmis, todėl ims veikti ir kosminės gyvenamos stotys. Todėl nepaprastai reikšmingas yra ir žmonių nuskridimas bent į artimiausius kosminius kūnus - tuo tarpu į Mėnulį, vėliau į Marsą ir gal kada nors ir į kai kurias kitas planetas.

Kosminio laivo su žmonėmis skridimo į Mėnulį ėmėsi JAV kosmonautika. Tai "Apolono" programa, vykdoma NASA organizacijos ir aprobuota dar prezidento J. Kenedžio.

Apolono laivą sudaro dvi pagrindinės dalys: laivas trimis kosmonautams ir reikalingiems prietaisams, sujungtas su reaktyvine raketa, ir nusileidimo ant Mėnulio modulis, turįs taip pat reaktyvinį variklį ir sujungtas su keturkoje nusileidimo platforma.

Iki 1969 m. pradžios buvo atlikta su Apolo-

nu 9 bandomieji skridimai, po kurių tų pat metų gegužės 18 d. startavo "Apolonas-10", atlikęs generalinę skridimo ir leidimosi repeticiją. Pagaliau 1969 m. liepos 16 d. pakilo į erdves "Apolonas-11" su kosmonautais Armstrongu, Aldrinu ir Collinsu. Liepos 21 d. pirmieji du išlipo iš laimingai nusileidusio modulio ant Mėnulio paviršiaus. Tai buvo pirmieji žmonės, pabūvoję Mėnulyje, ir atlikę skirtąją tyrimų programą ir parvežę Žemėn Mėnulio uolienų bei dulkių pavyzdžių. Kol nusileidimo modulis buvo Mėnulyje, Collinsas skraidė apie jį.

1969 m. lapkričio 14 d. startavo "Apolonas-12" su kosmonautais Conradu, Beanu ir Gordonu. Jų programa buvo panaši kaip jų pirmtakų ir taip pat buvo laimingai įvykdyta.

Kaip žinoma, 1970 m. balandžio 11 d. startavusiam "Apolonui-13" dėl kai kurių įrengimų gedimo nepavyko nusileisti ant Mėnulio. Sekantis kosminis laivas "Apolonas-14" 1971 m. Vasario mėn. vėl sėkmingai atliko reisą. Astronautai Shepardas ir Mitchellis išbuvo Mėnulyje net 33 val., o jų kolega Roosa valdė aplink Mėnulį skraidančiąją pagrindinę laivo dalį.

1971 m. liepos pabaigoje ir rugpiūčio pradžioje sėkmingai skraidė "Apolonas-15" su kosmonautais Scottu, Irwinu ir Wordenu. Jų modulis nusileido ne taip lygioje vietovėje, netoli Apeninų kalnų. Kosmonautai nusivežė savotišką automobilį ("roverį"), kuriuo galėjo apvažiuoti platesnę sritį aplink nusileidimo vietą. Šie kosmonautai parvežė daugiau ir įvairesnės Mėnulio medžiagos smulkiam ir visokeriopam tyrimui. Be to, jie nufotografavo ir per televiziją perdavė nuostabių Mėnulio reginių.

Tiek tarybinė, kiek amerikinė Mėnulio tyrimo programos dar nebaigtos.

Iš to, ką dabar žinome apie Mėnulio sandarą bei sudėtį, galime pasakyti, kad Mėnulis yra antroji Žemė, susidariusi daugiau kaip prieš 4 milijardus metų. Būdamas 81 kartą mažesnis už Žemę, jis neturi nei atmosferos, nei vandens, jo evoliucijos kelias žymiai skyrėsi nuo Žemės evoliucijos. Geriau išstirdami Mėnulį, mes geriau pažinsime ir savo Žemę ir turėsime iš to praktinės naudos.

Kiekvieno mokslo uždavinys plėsti gamtos ir visuomenės pažinimą ir pritaikyti jį žmonijos gerovei kelti.

Į KOSMINĮ AMŽIŲ ĮŽENGUS

PROFESORIUS P. SLAVĖNAS

Nuo seniai žmonės svajojo atitrūkti nuo Žemės ir pasiekti dangaus šviesulius. Mūsų šimtmetyje atėjo laikas ir techniniams projektams, kokius Tarybų Sąjungoje kūrė K. Ciolkovskis, F. Canderis, o po jų ištisas žymių konstruktorių būrys. 1957 metų rudenį į orbitą išėjo pirmasis dirbtinis Žemės palydovas. Žingsnis po žingsnio vyko tolesnis kosmoso įvaldymas.

Nesvertingai sutiko kosmosas žmogų. Kadai-se svajotojai piešė kitose planetose žavingus sodus, gražius pastatus su nemažiau grakščiais, išmintingais gyventojais. Tačiau nieko tokio tenai nėra. Nerasta tenai ir šliaužiančių bei ropojančių, velniškai gudrių ir žiaurių pabaisų. Dažniausiai tik plikos uolos ir dulkės. Kur atsistotume tenai, po kojomis būtų akmenys ir dulkės, o viršuje – juodas dangus su nemirgančiomis žvaigždėmis ir su Saule, nepakeliamai svilinančia iš juodos bedugnės. Jei kur yra atmosfera, ji dažniausiai arba per reta, retesnė negu aukščiausių Žemės kalnų viršūnėse, arba per tiršta, nelyginant kaip suslėgtų dujų balionuose. Be to, nėra tose atmosferose kvėpavimui tinkamo oro. Vienur tiek karšta, kad lydosi švinas, o kitur anglies dvideginis sušalą į "sausą ledą". Net Marsas, apie kurio gyventojus ir augalus buvo tiek prisvajota, tikrovėje pasirodė negyvu, daubų ir plyšių išvagotu, dulkinu kamuoliu. Neveltui kosmonautai savo skrydžiuose iš tolo žavisi mūsų gimtąja mėlynąja planeta, mums jaukesne ir įvairesne už visas "dangaus karalystes".

O tačiau žmogus pagrindinai įvaldys kosmosą, apsipras su juo ir jame jausis kaip savo name. Juk yra buvę laikų, kada žmonės pakenčiamai gyveno tik apyšilčiuose kraštuose. Ir į Pabaltijį ar dar labiau į šiaurę pradžioje tik pamažu įsiskverbėdavo negausūs medžiotojai ir žvejai. Jau išmokę gamintis šiltų drabužių, saugesnių pastogių ir kaupti maisto atsargų.

Dabartiniame mokslo ir technikos lygyje tolimi Žemės kraštai mažai ką baido. Ateityje mokslas ras priemonių sudaryti tinkamas nuolatiniam gyvenimui sąlygas įvairiose kosmoso vietose. Kosmosas bus pertvarkytas nemažiau kaip Žemės gamta ir "žemietis" taps "kosmiečiu", tik proarpiais viešinčiu savo gimtinėje.

Kosmonautika iš pagrindų pakeičia žmonijos ateities perspektyvą. Seniau buvo įprasta galvoti, kad žmonijos likimas yra glaudžiai susietas su Žemės likimu: žus kada Žemė, arba net jei smarkiai pasikeis jos klimatas, tuoj neišvengiamai žus ir žmonės. Dabar mokslas atskleidė žmonijai neribotus horizontus. Žmogui priklausys visas kosmosas, o vietiniai gamtos nepalankumai bus nugalėti.

Galimas dalykas, kad kosminėje ekspansijoje žmonija susitiks su jau gyvenamais pasauliais ir su svetimomis "nežemiškomis" civilizacijomis. Tačiau tokio susitikimo dar peranksti laukti. Gyvybei atsirasti, o juo labiau pakilti iki aukštesnio sąmoningumo laipsnio, reikia ypatingai palankių sąlygų. Tokių sąlygų kosmose dar gerokai trūksta. Žemė šiuo atžvilgiu yra itin reta laiminga salelė. Bet ir joje žmogaus atsiradimas vyko labai sunkiu, vingiuotu keliu, nusitęsusių vos ne kelis milijardus metų.

Didžioji kosmonautikos reikšmė priklauso anaipol ne vien tolimai atečiai. Jau dabar sparčiai turtėja mūsų žinios apie kosmosą. Žemės paviršiuje astronomai stebėjo gana blankų, drumzliną kosmoso vaizdą. Mažai pagerino reikalus ir stebėjimo priemonių iškėlimas į aukštus kalnus arba į orlaivius bei stratosferinius astronautus. Su kosmonautika prasidėjo užatmosferinė astronomija, ir netolimoje ateityje žymesnė astronominių stebėjimo prietaisų dalis bus iškelta į kosmines stotis, o Žemėje beliks duomenų aptvarkymas ir nagrinėjimas.

Naujoji kosmotyra atsigręžė ir į mūsų gyve-

namąja planeta. Fotografinės nuotraukos iš lėktuvų labai paspartino žemėlapių sudarymą bei sutikslinimą, o dabar Žemė puikiai apžvelgiama iš dirbtinių palydovų, kuriais, be to, galima naudotis kaip matavimo gairėmis, stebint nuo Žemės.

Būdinga, kad pirmasis dirbtinis Žemės palydovas, pirmasis tarybinis Sputnikas, buvopaleistas pagal tarptautinę Žemės tyrimo programą (tarptautiniais geofiziniais metais), siekiant geriau pažinti Žemę, ypač jos gelmes ir jos išviršinius atmosferos sluoksnius.

Norint gerai atspėti orą, reikia žinoti orų būvį visoje Žemėje. Tačiau antžeminių meteorologijos stočių tinklas labai nelygus – vienur pakankamai tankus kitur su didelėmis spragomis. Dabar meteorologiniai palydovai televizijos priemonėmis parodo kaip ant delno, kas darosi atmosferoje virš viso Žemės paviršiaus.

Nemenkas dirbtinių Žemės palydovų vaidmuo ir ryšių technikoje. Žemės apvalumas neleidžia radijo bangoms pasiekti tolumo priimtovo tiesiu keliu. Dažnais atvejais reikia naudotis retransliatoriais – tarpinėmis radijo stotimis, kurios iš vienur priima programą ir tuoj ją išsiunčia toliau. Daugtikslingiau turėti retransliatorių ne Žemėje, o kosminėje erdvėje: bangoms susidaro kur kas tiesesnis ir laisvesnis kelias. Tam tikrame atstume nuo Žemės galima suderinti palydovo skriejimą su Žemės apsisukimo greičiu, ir toks palydovas atrodys nuo Žemės tartum tvirtai pakabintas danguje.

Yra, be kita ko, projektų apšviesti miestus, įtaisius palydovuose vėidrodžius, kurie atmuštų Saulės šviesą reikiamomis kryptimis. Toks kabantis danguje blizgutis apšviestų vietovę geriau už pilnačio mėnesieną.

Tai tik atskiri praktiško kosminės technikos panaudojimo pavyzdžiai. Šiaip galimybės yra kur kas platesnės. Sunku būtų dabar numatyti įvairias kryptis, kuriomis plėtosis kosmotyra ir kosmonautika. Be abejo, šiame raidos kelyje pasitaikys nemaža sunkumų. Tačiau ryžtas, sumanus darbas ir drąsa viską nugali.

JUOZAS MARCINKEVIČIUS

Senatvė

*Sėdėsi — vienišas, tylus,
Lyg svetima kaltė — gilus,
Į tavo šauksmą atsilieps
Tik paukštis iš aukštos žolės,*

*Tik girios aidą pakartos,
Kurio jau niekas negirdės.
Virš tavo tolimos kaktos
Žibės blyški rudens žvaigždė,*

*Ir bus — nežemiškai platu
Tarp užmirštų vardų, daiktų,
Gamta didžiulė ir dangus,
Ir — tyliai senstantis žmogus,*

*Išliksim mes — tarp jūrų vėjų,
Skausmingam lapų kritime,
Kažką sutiksim, išlydėję
Su amžinos tylos žyme.*

*Ir suksis laikrodžių rodyklės
Vėl — nuo rudens iki rudens,
Kol užmarštis — lyg dulkės stiklą —
Mums veidus ir vardus padengs,*

*Ateis kiti — kaip mes atėjom —
Triukšmingi, žvalūs, dideli,
Ir vėl sūpuosis jūrų vėjų
Kaštonai, vasara žali.*

*Tik jie nejaus, kad mūsų trūksta,
Kad reikalingi — kaip kadais.
Ir bus pirkia — lyg tuščias lukštas
Baltas jurginų apvadais.*

Lietuvių proletarinės literatūros telkimas tarp dviejų Pasaulinių Karų

ALF. KAZLAUSKAS

*Vilniaus valstybinio Raudonosios vėliavos ord. Kapsuko universiteto
Lietuvos TSR istorijos katedros vyr. dėstytojas ist. m. kand.*

Literatūros istorijoje atkreiptas dėmesys į lietuvių proletarinę literatūrą, kuri yra svarbi grandis, jungianti revoliucinės lietuvių literatūros tradicijas su socializmo epochos menu ir jo pagrindiniu metodu - socialistiniu realizmu" (Lietuvių literatūros istorija, t. II-2, V., 1965, p. 97 - toliau LLJ).

Tačiau dar neatkreiptas reikiamas dėmesys į lietuvių proletarinės literatūros, besivysčiusios JAV, Tarybų Sąjungoje ir pačioje Lietuvoje sąveiką, jos organizacinį telkimąsi, nors, tiesą sakant, atskiri šio proceso reiškiniai jau yra aptarti.

"Lietuvių literatūros istorijoje" atskleisti ryšiai, egzistavę tarp JAV ir Tarybų Sąjungos lietuvių proletarinių rašytojų, nurodoma, kad pažangiojoje JAV lietuvių periodikoje "aktyviai bendradarbiavo nemažai Lietuvoje ir Tarybų Sąjungoje gyvenančių literatų" (LLJ, p. 655), kad "JAV lietuvių rašytojai plačiai naudojami bendruoju proletarinės lietuvių literatūros kūrybinio patyrimu, užmezgę ryšius su Lietuvoje ir Tarybų Sąjungoje gyvenančiais proletariniais rašytojais" (LLJ, p. 657).

Minėtoje studijoje atkreiptas pagrįstas dėmesys į Maskvoje 1931 m. vykusį pasitarimą: "Tarybų Sąjungoje gyvenantieji proletariniai lietuvių rašytojai bandė betarpiškai susisiekti su pažangiaisiais Lietuvos rašytojais. Šiuo reikalu Maskvoje 1931 m. rudenį įvyko neoficialus pasitarimas". . . (LLG, p. 79). Tame pat veikale teigiama, kad trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečio riboje "užsimezgė dar glaudesni Tarybų Sąjungoje gyvenančių proletarinių lietuvių rašytojų ryšiai su Jungtinių

Amerikos Valstijų, Kanados ir Pietų Amerikos šalių proletariniais rašytojais bei spauda" (LLT, p. 80). Tai, rodosi, patys svarbiausieji lietuvių literatūros istorijoje esą akcentai apie proletarinės literatūros atskirose šalyse savitarpio ryšius.

Čia iš karto verta pasakyti, kad toks apibendrinantis reziumavimas yra siauras ir todėl netikslus. Beje, menkai tevertinamas ir netiksliai suprastas Maskvoje vykęs pasitarimas. "Lietuvių literatūros istorijoje" tekalbama apie Tarybų Sąjungoje ir Lietuvoje gyvenusių literatų ryšius, užmirštamas JAV lietuvių proletarinių rašytojų vaidmuo vykusiam, galima sakyti, bendranacionaliniame proletarinės literatūros telkimosi procese. Ir pagaliau svarbiausia - nebyliai apeinamas didelės svarbos faktas, kad būtent Maskvos pasitarime ketinta sujungti Lietuvos, TSRS ir JAV lietuvių proletarinius rašytojus į vieningą organizaciją.

Gilesnė to laikotarpio proletarinės literatūros reiškinių analizė, kai kurie nauji duomenys leidžia kiek kitaip vertinti Maskvos pasitarimą, įgalina detaliau atskleisti objektyviai besivysčiusį proletarinių rašytojų bendradarbiavimą, kuriame nemažas vaidmuo tenka JAV lietuvių proletariniams rašytojams, pažangiajai spaudai.

Tarp Lietuvos ir jos išeivijos JAV idėjiniai-politiniai ryšiai buvo užsimezgę dar XIX a. pabaigoje, vykstant nacionaliniam judėjimui. Tačiau besivysčiusį bendradarbiavimą nutraukė pirmasis pasaulinis karas. Tik pasibaigus karui, įsikūrus buržuazinei Lietuvos

valstybei, vėl susidarė sąlygos gimtinės ir JAV lietuvių bendravimui atsikurti.

Jau 1920 m. pradžioje JAV pažangiųjų lietuvių spaudoje pasirodė žinutė ir korespondencijos, reikalavusios užmezgti kuo glaudžiausius ryšius su Lietuvos darbo žmonėmis. "Laisvė" straipsnyje "Lietuvos darbo dėlei" atskleidė JAV ir Lietuvos savitarpio ryšių tikslus ir kryptis. Šiame, galima sakyti, programiniame dokumente tiesiog kategoriškai reikalaujama "turėti tiesioginį ryšį su kovotojais, tuomet mes pamatysime tą didelį reikalą pašalpos, reikalą gelbėjimo politinių kalinių, jų šeimynų ir SVARBIAUSIĄ REIKALĄ-ŠVIETIMĄ MAŽAI SUSIPRATUSIŲ LIETUVOS DARBININKŲ" (pabraukta "Laisvės" redakcijos ar pačio autoriaus "Laisvė", 1920 m. vasario 5 d.).

Laikui bėgant, JAV pažangiųjų lietuvių ir Lietuvos darbo žmonių bendradarbiavimo tikslai ir formos plėtėsi, keitėsi ir tobulėjo, tačiau pagrindinės to bendravimo kryptys jau buvo apčiuoptos trečiojo dešimtmečio pradžioje.

B. Pranskus-Žalionis išsamioje studijoje "Proletarinė lietuvių literatūra," be kita ko, lietuš ir Amerikos lietuvių ir Lietuvos literatūrų ryšius, surado buvus juos tvirčiausiais iki šio amžiaus antrojo dešimtmečio. B. Pranskus-Žalionis pažymėjo: "Tie ryšiai ypač glaudūs buvo iki 1914 m. karo, kai plačių darbo masių dauguma, neišskiriant rašytojų, buvo dar neseniai atvykę iš Lietuvos. Savarankiškiau proletarinė literatūra tose šalyse vystėsi nuo 1919 m." (Pranskus B. "Proletarinė lietuvių literatūra". V., 1964, p. 13).

Bet lietuvių proletarinės literatūros tematikos kitimas JAV ir Lietuvoje negalėjo neveikti literatūrų bendradarbiavimo, šio bendravimo tvirtėjimo. JAV pažangieji lietuviai įdėmiai sekė Lietuvos literatūrinį gyvenimą, domėjosi Tarybų Sąjungoje gyvenusių proletarinių lietuvių rašytojų kūryba. Natūraliai užsimezgasius literatūrinius ryšius stiprino amerikiečių straipsnių spausdinimas revoliuciniuose Lietuvos leidiniuose ir Lietuvos rašytojų, revoliucinio judėjimo dalyvių ir vadovų darbų skelbimas JAV pažangiųjų lietuvių spaudoje.

Jau nuo trečiojo dešimtmečio pradžios JAV lietuvių spaudoje bendradarbiavo Lietuvo-

je ir Tarybų Sąjungoje gyvenę literatai. 1934 m. pasirodžiusiame Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugijos organe "Šviesoje" buvo išvardinta 20 žurnalo bendradarbių. Jų tarpe rasime ir apie ketvirtadalį asmenų, gyvenusių TSRS (A. Tremtinys-Užkalnis, Jūrata Jūratė-, E. Tautkaitė, A. Kazokytė ir kt.). Neilgai trukus "Šviesoje" pradėjo bendradarbiauti ir K. Preikšas. Amerikiečių leidiniuose savo literatūrinės jėgas brandino B. Žalionis, A. Regratis, A. Liepsnonis ir kiti proletariniai rašytojai.

Iki trečiojo dešimtmečio pabaigos Lietuvos KP leistoje spaudoje apie JAV pažangiųjų lietuvių visuomeninį gyvenimą tepasirodydavo vos vienas kitas straipsnis. "Komuniste" jau nuo 1922 m. ėmė rodytis, tiesa, ne kiekvienais metais, po vieną arba du straipsnius apie Amerikos lietuvių gyvenimą. Jų autoriais neretai būdavo V. Kapsukas ir Z. Angarietis. "Kibirakštyje" pirmąjį straipsnį apie JAV pažangiųjų lietuvių spaudą randame 1926 m.

Padėtis ėmė keistis, pradėjus leisti "Priekalą" ir "Balsą". "Balse" buvo įvestas skyrelis "Lietuvių kolonijos svetur", kuriame skelbta medžiaga ir apie lietuvių gyvenimą JAV. Trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečio riboje Lietuvos KP spaudoje ima reikštis ir patys JAV lietuviai. Produktiviausiai darbavosi R. Mizara, skelbęs "Priekale" įvairaus pobūdžio medžiagą apie proletarinį meną JAV, 1929-1933 m. ekonominę krizę, TSRS laimėjimų populiarinimą JAV lietuvių tarpe ir kt.

Nuolat tvirtėjantis spaudos darbuotojų ir literatūrų bendravimas vos neatvedė į organizacinių tų ryšių apiforminimą. Tokį ketinimą stiprino ir tarptautiniu mastu vykęs proletarinių rašytojų telkimasis.

1930 m. Charkove, Ukrainoje, įvyko antroji tarptautinė proletarinių rašytojų konferencija, kurioje dalyvavo 23 šalių atstovai. Įsikūrė Tarptautinė revoliucinių rašytojų sąjunga. Maskvoje keliomis kalbomis ėmė išeiti jos organas "Pasaulinės revoliucijos literatūra".

1930 m. Pr. Mizarai atvykus į Maskvą, A. Guzevičius, atstovavęs Lietuvos KP interesus, tarėsi su juo dėl "Trečiojo fronto" rašytojų kūrinų spausdinimo "Laisvėje" (Venclova A. Jaunystės atradimas, II., 1966, p. 253). Tais pačiais metais Kaune lankėsi A. Marge-

ris, kurio apsakymas "Mūsų oda juoda" buvo paskelbtas "Trečiojo fronto" Nr. 5. A. Margeris žadėjo organizuoti JAV "Trečiojo fronto" draugų ir rėmėjų būrelį. Nėra abejonės, kad žurnalui kiek ilgiau egzistavus, ryšiai tarp "Laisvės", "Vilnies" ir "Trečiojo fronto" būtų plėtęsi ir stiprėję" (Venclova A. Jaunystės atradimas. V., 1966, p. 253).

JAV pažangieji lietuviai rūpinosi ir materialiniu Lietuvos rašytojų rėmimu: "Labai nudžiugau, - 1957 m. prisiminė A. Guzevičius, - kai Rojus Mizara iš pusės žodžio suprato, kokioje padėtyje atsidūrė Kaune "Trečiojo fronto" rašytojų grupė (Petras Cvirka, Salomėja Nėris, Jonas Šimkus, Antanas Venclova, Kostas Korsakas) . . . Buvo žadėjęs (R. Mizara - A. K.) visomis jėgomis remti kairiuosius rašytojus ir skatinti juos, kad nesustotų pusiaukelėje. . . Nepamiršo savo pažadų ir per eilę metų padėjo kiek tik galėdamas" (Gudaitis-Guzevičius St. Su Rojum Mizara atsisveikinus. - "Tiesa", 1957, spalio 1). Bet ši parama, aišku savaime, nebuvo vien asmeninės R. Mizaros valios pasireiškimas. Proletarinę literatūrą, jos vystymąsi puoselėjo visos JAV pažangiųjų lietuvių organizacijos, jų spauda.

Užsimezgę ir besivystę JAV spaudos darbuotojų, Lietuvos pažangiųjų rašytojų ir TSRS gyvenusių proletarinių literatūrų ryšiai subrandino mintį apie visų šių jėgų suliejimą į vieningą organizaciją. Maskvoje vykusiuose keliuose pasitarimuose, be R. Mizaros ir A. Guzevičiaus, atstovavusių JAV ir Lietuvos pažangiųjų rašytojų interesus, dalyvavo B. Pranskus-Žalionis, E. Tautkaitė ir dar keli asmenys. Beje, kaip prisimename "Lietuvių literatūros istorijoje" nurodoma, kad Maskvoje teįvyko vienintelis pasitarimas. Kelių tokių pasitarimų organizavimas paneigia atsitiktinumo ir laikinumo šešėlį, gulantį ant egzistuojančio požiūrio į proletarinės literatūros telkimąsi.

Lietuvos KP vadovybė, pirmiausia Z. Angarietis, įdėmiai sekė užsimezgsusių proletarinių rašytojų betarpiškų kontaktų vystymosi eigą. Pagaliau apsvarstęs kuriamos organizacijos veiklos galimybes ir perspektyvas, jis perspėjo iniciatorius dėl būsimo darbo sudė-

tingumo, atskirų šalių rašytojų interesų margumo ir įvairumo (Mizara R. Žvilgsnis į praeitį. V., 1960, p. 273). Suprantama, iniciatyvinė grupė būtų įveikusi organizacinius sunkumus ir įkūrusi JAV, TSRS ir Lietuvoje gyvenančius proletarinius literatus vienijančią organizaciją. Tačiau kūrybiniam darbitokioje organizacijoje sąlygos būtų ištis nelengvos, nes tam tikras interesų skirtumas, jau tuomet besireiškę kai kurie nesutarimai, nėra abejonės, būtų labai apsunkinę jos veiklą.

Prisiminta, kad būtent tuo metu "Priekale", "Balse" ir kitur buvo kritikuojami kai kurie JAV pažangiųjų lietuvių kūriniai. (Žr.: Angarietis. Karo ir pacifizmo klausimai lietuvių komunistinėje literatūroje. - "Priekalas", 1931, Nr. 1-2, p. 42, 46; Mizara R. Vincas Kapsukas kaip draugas. - "Šviesa", 1935, Nr. 2, p. 11). Ta kritika, neretai reiškiamą griežtomis formomis, susilaukė Amerikoje prieštaravimų, kiek atšaldė JAV proletarinius literatus nuo jų draugų gimtinėje ir TSRS, nors ji "padėjo kovoti su JAV proletarinių rašytojų idėjiniais trūkumais, kelti jų kultūrinį lygį". (Pranskus, B. - Proletarinė lietuvių literatūra. V., 1964, p. 349-350). Tačiau, antra vertus, JAV proletariniai rašytojai, pažangioji spauda "žymiai papildė lietuvių proletarinę literatūrą, papildė jos tematiką ir žanrus" (LLG, p. 647). JAV pažangiųjų lietuvių kultūrinė veikla, skyrium imant, literatūrinis gyvenimas komplikuoatas ir specifinis reiškinys: atsivežtos iš gimtinės tradicijos persipynė su naujojoje tėvynėje atsiradusia kultūra ir menu, kurie tiek savo forma, tiek turiniu skyrėsi nuo lietuvių tautos kultūros. Nors reiškiamos amerikiečiams pastabos kiek ignoravo JAV lietuvių veiklos specifiką, visgi jos padėjo įveikti ir trūkumus.

Matome, kad Europos ir JAV lietuvių proletarinių rašytojų, spaudos darbuotojų dėšingai besivystęs bendradarbiavimas, jų savitarpio ryšiai buvo įgavę tendenciją peraugti į savarankiškos vieningos organizacijos įkūrimą. Tarp dviejų pasaulinių karų trijų lietuvių proletarinės literatūros atšakų (JAV, TSRS, Lietuva) bendradarbiavimas savo apogėjų buvo pasiekęs trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečio riboje.

“KOVOKIME UŽ PROTINGĄ PASAULĮ”

Man gaila, bet aš nenoriu būti imperatorium. Tai ne mano užsiėmimas. Aš nenoriu nei valdyti, nei ką nors užkariauti. Aš noriu pagelbėti kiekvienam - jeigu galima - žydai - krikščioniui - juodam žmogui - baltajam.

Visi mes trokštame pagelbėti kitam. Žmonės yra tokie. Mes norime gyventi iš viens kito džiaugsmo, o ne iš viens kito skurdo. Mes nenorime vienas kito neapkęsti ir niekinti. Šiame pasaulyje yra vietos kiekvienam. O geroji žemė turtinga ir gali aprūpinti visus.

Gyvenimo kelias gali būti laisvas ir gražus, bet mes pasimetėme. Gobšumas užnuodijo žmonių sielas - neapykanta užbarikadavo pasaulį - mus įbruko į skurdą ir kraujo praliejimą. Mes išvystėme greitį, bet mes jame užsidarėme. Mašinerija, kuri duoda gausą, pagimdė mums nedateklių. Mūsų žinojimas padarė mus cinikais; mūsų gudrumas pasidarė sukietėjęs ir nemalonus. Mes perdaug galvojame ir permažai jaučiame.

Daugiau negu mašinerijos, mums reikia žmoniškumo. Daugiau negu gudrumo, mums reikia malonumo ir švelnumo. Be šių kokybių gyvenimas bus smurtiškas ir viskas bus prarasta.

Lėktuvas ir radijas mus suartino. Pati šių dalykų prigimtis šaukia už gerumą žmogu-

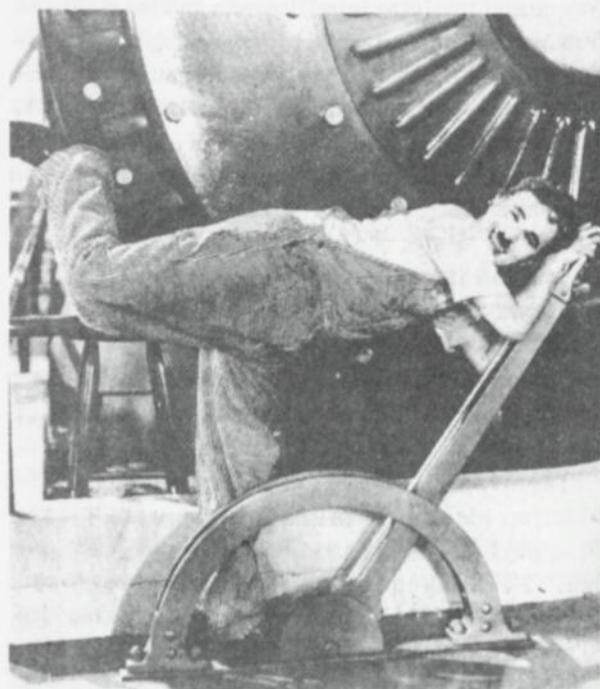
Šiuo laiku JAV spaudoje labai daug rašoma apie Charlie Chapliną. Veik kiekvienas žurnalistas pripažįsta, kad anais "pasiutimo" laikais prieš 20 metų buvo nežmoniškai suklastoti prieš tą geniališką aktorį visoki užpuolimai. Buvo pamirštos visos jo dorybės, jo geniališkumas, jo supilti kinematografijos mogulams turtai. . .

Bet. . . po 20 metų Charlie Chaplinas sugrįžo į JAV iškilmingai, sugrįžo didvyriu. Jis buvo pakviestas priimti specialią "Oskaro" premiją.

Veik kiekvienas Chaplino sukurtas filmas, tai išreiška užuojautos darbo žmogui, tam mūsų "menkam sutvėrimėliui".

Charlie Chaplinas yra mirtinas reakcijos, fašizmo ir karo priešas. Tą jo nusistatymą geriausiai pavaizduoja jo prieš dvidešimt penkerius metus sukurtas filmas "Didysis Diktatorius" ir jo pabaigoje pasakyta kalba, geriau, kreipimasis į Amerikos ir viso pasaulio liaudį, kurį čia laisvai išverstą spausdiname.

REDAKCIJA

CHARLIE CHAPLIN FILME MODERNIEJI LAIKAI

je - šaukia už pasaulinį broliškumą - už visų mūsų vienybę. Net ir dabar mano balsas pasiekia milijonus per visą pasaulį - milijonus beviltiškų, nusivylusių vyrų, moterų ir mažų vaikučių - aukų sistemos, kuri verčia žmogų kankinti ir kalinti nekaltus žmones. Tiems, kurie mane girdite, aš sakau: Nenusivilkite! Vargas, kuris užgulė mus, yra tik praeinamas gobšumas - tai įtužimas žmonių, kurie bijosi žmonijos progreso. Neapykanta praeis, o diktatoriai irgi miršta, ir galia, kurią jie iš žmonių atėmė žmonėms sugrįš. Ir kol žmonės miršta, laisvė niekadės nežus.

Kareiviai! Nepasiduokite šiems nuožmiems sutvėrimams, kurie jums šlykštisi, jus padaro vergais, kurie jūsų gyvenimą sukoneveikia, įsako jums, ką daryti, ką galvoti, ką jausti! Kurie jus muštravoja - jus maitina - elgiasi su jums kaip su gyvuliais ir naudoja jus patrankų pašarui. Neatsiduokite šiems nenaturališkiems žmonėms - sumašininėju - siems žmonėms su mašininu protu ir mašininėmis širdimis! Jūs nesate mašinos! Jūs esate žmonės! Su meile žmonijai savo širdyse! Ne neapkęskite! Tik tie neapkenčia, kurių niekas nemyli, kurie yra nenatūralūs!

Kareiviai! Nekovokite už vergiją! Kovokite už laisvę! . . . Jūs, žmonės, turite galią, jūs galite sukurti mašinas. Jūs turite galią sukurti džiaugsmą! Jūs, žmonės, turite galią padaryti šį gyvenimą laisvą ir malonų - padaryti šį gyvenimą stebėtina avantiūra. Taigi - vardan demokratijos - naudokime tą galią, visi susivienykime! Kovokime už naują pasaulį - už padorų pasaulį, kuris duos žmonėms progą dirbti, kuris duos jaunatvei ateitį, o senatvei saugumą.

Su tokiais prižadais niekšai užgrobė galią. Bet jie meluoja! Jie neišpildo tų prižadų. Jie niekadės prižadų neišpildys! Diktatoriai save išlaisvina, bet žmones pavergia. Tai dabar kovokime už išlaisvinimą pasaulio - už pašalinimą tautinių barjerų - už pašalinimą gobšumo, neapykantos ir netolerancijos. Kovokime už protingą pasaulį - už pasaulį, kur mokslas ir progresas mus ves į pasitenkinimą visiems. Kareiviai, vardan demokratijos, vienykimės!

Išvertė IEVA MIZARIENĖ

Aš matau

Aš matau, kai saulė teka
Mano tėviškės laukuos,
Kaip alyvų žiedai skleidžias,
Želia rūtos patvoriuos,
Kaip rasa rytinė krinta,
Lyg kad ašaros marčios,
Kuri graudžiai verkia, rauda,
Kol motulę išbučiuos.
Aš matau, kaip žydi sodai
Ir jasminai prie langų, -
Palei liepas dūzgia bitės, -
Renka medų iš žiedų.
Ir matau kaip pievų gėlės
Skleidžia pumpurus kvapnius,
Skraido, plazda plaštakėlės
Tarp kvapnių margų žiedų.
Aš norėč, kad mūs Tėvynė
Taip klestėtų amžinai,
O parvykę josios sūnūs
Ją pamiltų nuoširdžiai.

Mano tėviškė

Prisimenu beržus tėviškėj prie gryčios, -
Palangėj jų šakos supasi nuo vėjo,
Pavasariais saldžią jų sulą gėriaus,
Kai sniegas nuo saulės aplinkui nutirpo.
Prisimenu mažas upelis čiurleno,
Pakalnėj Šventoji vingiavo tyliai,
O josios karklynuos lakštingalos šnokė
Tyliais vakarais ir naktų tamsumoj.
Prisimenu skambias žąsiganių dainas
Vėlai vakarais priemenulio šviesos -
Net miškai skambėjo, kur siekė jų aidas,
Man niekad šios dainos skambėt nenustos.

Kai pažvelgiu į mėlyną dangų,
Debesėlius baltuosius matau,
Noris plaukti su jais begalybėn,
Ieškot laimės žmonijai kartu.
Debesėliai vis plaukia ir plaukia. . .
Gal jie ieško pasauliui taikos? -
Kad žmonija laimingai gyventų
Ant šios nuostabiai žemės gražios?
Tik skubėkit, skubėkit, baltieji,
Kol mėlynas angus taip skaidrus,
Gal Tautos mūsų norai gerieji
Nieka os šioje žemėj nežus.

K. ZAKAVIČIENĖ

PSICHOTECHNIKA

Autoreguliacija, instinktų išvystymas

DOC. N. INDRAŠIUS

Vilniaus psichoneurologinės
ligoninės gydytojas

Po Antrojo pasaulinio karo išsivystęs kibernetikos mokslas parodė, kad dviejų, nors ir labai skirtingų mokslo disciplinų sintetinis susijungimas duoda trečiąją naują mokslo discipliną ir labai vešlią. Taip dabar darosi su medicinos ir pedagogikos sintetiniu susijungimu ir gaunasi nauja labai svarbi mokslo disciplina, vadinama medicininė pedagogika, kuri yra iš vienos pusės daugiau negu medicina, o iš antros pusės daugiau negu pedagogika - visuma yra daugiau negu dalių suma: vystosi psichotechnika, kaip mokslinės techninės revoliucijos išdava.

Gyd. Z. Froido psichoanalizei nuėjus į istoriją, liko "vakuumas", kurį dabar užpildo psichotechnika.

Tėvų, gydytojų, pedagogų ir visos visuomenės yra bendras rūpestis, kad užaugtų sveiki kūnu ir siela vaikai. Svarbu, kad būtų ne tik sveiki, bet dar ir gabūs, talentingi, naudingi visuomenei.

TRŪKUMAI-NENORMALUMAI

Tiriant mediciniškai vaikus, paauglius, jaunuomenę ir visus žmones pasirodo, kad pas kelintą žmogų galima rasti didesnė ar mažesnė neurozė, kas dešimtas žmogus turi psichopatijos bruožus, alkoholizmo polinkius, iš tūkstanties vienas kitas gyventojų serga silpnaprotybe, šizofrenija, epilepsija, baltąja šiltine, narkomanija, reaktyvine psichoze ir visokiomis kitokiomis psichikos ligomis. Taigi, psichiškai defektingų žmonių yra labai daug. Pvz., net rūkymas yra laikomas charakterio liga, vadinama nikotino manija. Nedidelė liga, bet vis dėlto liga. O medicininė pedagogika rūkymą laiko net nemoraliniu reiškiniu, nes pratinimasis rūkyti priklauso nuo mūsų valios plinta - dvasinė epidemija, "apsikrečiant" savanoriškai.

Mest rūkyti daugumai jau valios nepakanka: neretai rūkoriai prašo gydytojų gydyti nuo rūkymo. O kaip sunku gydyti. Rūkantysis yra atsakingas už paauglių "apkrėtimą", epidemijos platinimą. Medicininė pedagogika pranašauja, kad ateityje žmonės neberūkys, nes bus gėda būti nemoraliau nikotinomanu, būti dvasios invalidu narkomanų kompanijoje!

Medicininė pedagogika taip pat laiko nemoraliniu reiškiniu mėgautis alkoholiu ir kitais narkotikais. Alkoholis taip pat duoda dvasinę epidemiją, už kurią yra atsakingi dauguma žmonių, kurie prie stalo visus stengiasi hipnotizuoti: "Išgerkite, išgerkite, išgerkite! . . ." - nugriuvusiam po stalu dar pila į burną "čerikutę", jei dar sugeba lūpas pražiodyti arba suspaudžia už nosies, jei nesistengia žiotis.

Taigi, higiena nėra atsieta nuo moralės. Kibernetikos pavyzdžiu ir higienos mokslas sinteziškai sujungiamas su etikos mokslu. Kai gamtos amžinybės dėsnių atradimas 1789 m. etikos mokslą išvadavo iš metafizikos, tada psichinė ir socialinė higiena skubinosi vaduoti susidariusią spragą, nors filosofas E. Kantas šaukė, kad gydytojais nesikištų į asmenybės reikalus (į "dvasios išganymą"). Dabar medicininė pedagogika, psichotechnika nebėra vienos tik filosofijos, ideologijos reikalas.

APIE ĮPROČIUS IR ĮGYTUS INSTINKTUS

Medicininės pedagogikos (psichotechnikos) pagrindinis klausimas yra įpročiai (įgyti instinktai). Geri įpročiai jau nuo senovės vadinami dorybėmis, o blogi įpročiai - aistromis, geiduliais, nuodėmėmis. Įpročių mechanizmai yra labai panašūs į instinktų mechanizmus. Gal net ir tapatūs. Neretai įpročiai būna net galingesni už paveldėtus instinktus. Tą rodo narkomanų elgesys. Labai dažnai narkomanai būna nebepajėgūs susitvarkyti su savonebepageidaujamaisiais įpročiais (geidimais).

Atrodo labai keista, kad dažnai narkomanai nori atsikratyti nuo savo įpročio, bet negali. Ką reiškia "negali"? Čia reiškiasi skirtumas tarp noro ir geidimo. Paprastai gyvenime šitos dvi sąvokos suplakamos į vieną reiškinį.

NORAS IR GEIDIMAS

Psichotechnikoj (medicininėje pedagogikoj) labai svarbu skirti noras nuo geidimo. Tatai turi didelę praktinę reikšmę. Vienaip tenka auklėti noras (valia, charakteris), o visai kitaip geidimas. Aš galiu nenorėti rūkyti, girtuokliauti, tingėti ir t. t., bet nepaisant šito nenoro, tuo pačiu metu aš labai geidžiu (t. y. turiu aistrą) rūkyti, girtuokliauti, tingėti. Nenoriu, bet geidžiu.

Gali būti ir priešingai. Galiu negeisti, bet kartu galiu labai norėti. Pavyzdžiui, paauglis, kol dar nėra bandęs rūkyti, ragauti alkoholio ir pan., tada pas jį nebūna geidimo (t. y. aistros) rūkyti, girtuokliauti ir t. t. Nors geidimo nėra, bet gali būti labai didelis noras rūkyti, gerti, matant kaip kiti tai daro. Pamėgdžiojimo instinktas žadina norą, bet ne geidimą. Geidimą žadina noras, sujungtas su "darbu", t. y. mėginimu rūkyti, gerti.

Nuolatinis mėginimas, skatinamas noro, augina geidimą. O užaukęs geidimas (aistra) noro jau nebeklauso. Tada žmogus sako: "Noriu, bet negaliu", t. y. stengiuosi vienaip, o geidžiu kitaip. Jau garsusis vokiečių poetas V. Getė rašė, kad mummyse yra "dvi sielos": viena tempia aukštyn, į idealus, o kita gramzdina žemyn - į pražutį (tai sąmonė - valia ir sąmonė).

Tėvai, gydytojai, pedagogai ir kt. turi kreipti dėmesį į auklėtinių norus ir geidimus, ir turi suprasti šių skirtingų reiškinų mechanizmus. Kol dar nėra tik vieni norai, tai reikia žiūrėti, kad norai, valia neužaugintų blogų geidimų, instinktų. Norai reguliuoti yra lengviau negu geidimai. Norai nesunku reguliuoti protu, valia, bet geidimai, kaip rodo narkomanų stebėjimai, proto nebeklauso. Geidimas (įprotis) jau yra antroji prigimtis.

AIŠKINIMŲ IR MOKYMŲ PAGALBA

Vaikų norai galima reguliuoti aiškinimu, pamokymais, pavyzdžiais. O geidimai (aistros) reikia reguliuoti jau kitokiu būdu. Kokiu? Tam tarnauja psichotechnika.

Noro (proto) pagalba išrauti įsišaknijęs geidimas labai sunku, ne visiems pasiseka. Tenka

elgtis kitaip. Reikia išugdyti noro pagalba nauji geidimai (aistros), t. y. nauji teigiamieji įpročiai. Beaugdamas naujas teigiamas geidimas (įprotis) ištraukia gyvybę (malonumo emociją) iš neigiamo įpročio. Ir galop teigiamas įprotis atrofuoja, netekdamas noro ir malonumo mechanizmų.

Čia medicininė pedagogika yra išdirbusi savotišką metodą, kai naująjį įprotį sujungia įgytų refleksų pagalba su malonumo emocijomis, senąją neigiamą aistrą sujungia su kančių fiziologiniais ir psichologiniais mechanizmais, kartu atimant ir noro mechanizmus. Šitas sujungimas vyksta apgalvojimų, savitaigos pagalba, panaudojant minčių koncentraciją ir vaizduotės įtempimą, net hipnozę. Šita metodika netaikoma šabloniškai, bet individualiai, t. y. kiekvienam asmeniui daromi tam tikri pakeitimai.

Šią naują metodą, kuris siūlomas vietoj į istoriją nueinančios Z. Froido psichoanalizės, vadina psichotechnika - psichikos ir technikos sintezė.

Čia maža vietos viskas smulkiai aprašinėti, be to, nepatariu šito metodo vartoti be gydytojo, ypatingai nepasitarus su psichoterapeutu. Mat, čia būna visokių plonybių.

REIKALINGAS GERAS SUSIPAŽINIMAS

Auklėjant vaikus, paauglius ir net suaugusius reikia gerai susipažinti su įpročiais. Geri įpročiai yra sąžiningumas, darbštumas, stropumas, teisingumas, principingumas, tiesos meilė, mokslinių žinių troškimas, higienos meilė, kilnumas, nuoširdumas ir kt. Blogi įpročiai yra tinginystė, žiaurumas, pavydas, gobšumas, gašlumas, narkomanija (alkoholis, morfis, nikotinas, kava, teinas ir kt.), rajumas, išpuikimas, vogimas, chuliganizmas, veltėdystė ir kt. Visiems šitiems reikalams sutvarkyti padeda psichotechnika.

KAI NORAI IR GEIDIMAI SUSIJUNGIA

Reikia žinoti, kad žmonės yra paveldėję mažiau instinktų negu gyvuliai, bet užtai žmonėms žymiai lengviau užugdyti įgyti instinktai (įpročiai) negu gyvuliams. Be to, gyvuliai neturi norų, o tik geidimą. Norai tėra tik pas žmones. Gyvulių dresiruotojų todėl darbas yra sunkesnis negu gydytojų psichotechnikų arba pedagogų.

Kai mūsų norai susijungia su mūsų geidi-

mais, tada pasidaro galinga jėga - nežinanti nepasisekimų.

Mūsų norai, kurių neturi gyvuliai, neretai yra vadinami valia, protu. Valios lavinimas tenka suprasti kaip norų lavinimas. Todėl norų psichotechnika yra visai skirtinga negu geidimų psichotechnika.

Norų psichotechnikos pagalba mes galime ugdyti protą, valią, aukštuosius moralinius jausmus. Štai pavyzdys, kokia psichotechnika padėjo garsiajam fizikui A. Einšteinui atrasti reliatyvumo teoriją. 1905 metų pavasarį jaunas A. Einšteinas susitiko su savo mokslo draugu iš politechnikumo Grosmanu, netrukus užklaudamas:

- Ką tu galvoji apie eterį?
- Gaila, nieko.
- Susidarei nuomonę dėl Maikelsono eksperimento?
- Deja, ne.
- Aš apie tai neatsitraukdamas galvoju štai jau ketveri metai.

Taigi, toks A. Einšteino susikoncentravimas į dvi problemas - eterio ir Maikelsono eksperimento, - nuvedė į didelį atradimą.

KŪRYBIŠKO GALVOJIMO JĖGA

Minčių koncentravimas priklauso atradimų psichologijai - sėkmingų ieškojimų, asmenybės pažangos, psichotechnikai.

Kartą I. Niutonui buvo užduotas klausimas: kokiuo būdu jisai surado gravitacijos dėsnį. Atsakymas buvo trumpas.

- Daug metų apie tai vis galvojau.

Yra legenda, kad I. Niutonui staiga į galvą šovė atradimas, sode obuoliui nukritus ant žemės. Žinoma, I. Niutonui tekdavo kūrybiškai galvoti, kodėl daiktai krinta, o nenulekia į padanges.

Norėkime, giliai dėkime pastangas kūrybiškai galvoti, jausti, norėti, nes kūryba ("viskas kinta") yra kosmoso pagrindas: iš čia dialektika. Vystymasis yra kosminė kūryba - pagrindinis gamtos dėsnis.

Reikia išmokti ne vien geisti, bet kartu ir norėti, antra vertus, reikia ne vien norėti, bet ir kartu geisti, norint tikslingai siekti gyvenimo tikslo. Aukštieji norai reikia būtinau jungti su aukštesniais geidimais. Būna tragedija, kai žemieji geidimai susijungia su mūsų norais arba kai norai visą laiką kovoja su geidimais, iš ko kyla neurozės, psichopatijos ir kitos ligos.

RAMUTĖ GIRKONTAITĖ

PRADŽIA

Aš bėgu per žalią, ištvinusią dieną...
 Birželis — po mano pėdom...
 Kaip ištroškęs balandis geriu aš jo vandenį vėsu...
 Putoja ir vartos dangus — laukiu griausmo.
 Pasaulis tebus mano balsas ir mano mirtis...
 Gal jie, šitie medžiai,
 Iš mano širdies šiandien išsiurbė
 Tą paskutinįjį lašą kaitraus, ilgo, seno laukimo,
 Ir patys dabar — dideli, užseningi ir tamsūs —
 Už mano pečių kaip laukimas sustoję...
 O gal, čia man davę ir kūną, ir baisą,
 Nukėlė nuo priekalų kalviai tik šiandien mane...
 Aš bėgu per žalią, ištvinusią dieną —
 Žalioji pradžia — — —
 Girdžiu, dūzgia piūklas — įkaitę dviese piauna vyrai
 Mano senąjį klevą...
 Ir kraujas, tekęs jo gyslomis, trykšta į mano akis
 Ir šviečia skaidriu praregėjimu...
 Aš pradedu šitą pasaulį metalo daina
 Tartum himnu,
 Kurį iš gauruotų krūtinų girdėjau užgimstant...

Juozas Kalinauskas

ŠIAURĖ

Toli šiaurėj — mškai, —
 Tarp bruknių, tarp išvartų,
 Kvapo drėgno
 Zybsi briedžio ragų vainikas.
 Toli, šiaurėj — saulėlydžių gaisras, —
 Saulė spindi geriančios
 Stirnos aky.
 Toli šiaurėj — rąstų nameliai mazi
 Ir vyrai barzdoti ir stiprūs.
 O moterys — šoklios, virpančios stirnos,
 Tiesios ir grakščios...
 Senos lokės pėdom
 Brenda vyrai per sniegą
 Ir ančiuose saugo
 Namų šilumą.
 Ant sniego raudono
 Tokios mėlynos pėdos...
 O namuos — į židinį
 Moterys žiūri
 Plačiom, didelem akim.
 Ir mato vyrus brendančius
 Raudonu sniegu
 Senos lokės pėdom.
 Jos pavasarį mezga
 Rankų baltų šilumoj, —
 Į pavasarį tą
 Jujų vyrų sugrįs,
 Pamojuos iš toli kepure...
 Toli šiaurėj — kalnai
 Su ledynų rimitim,
 Su įsalusiu amžiams
 Upelių gurgenimu.
 Bet dega ir mirguliaoja
 Šiaurės pašvaistės
 Namelių rąstinių languos.

ANTANAS PETRIKA

Pirmoji dalis

18-KOS KATORGINIŲ KALINIŲ PABĖGIMAS

Įsiliepsnojus 1905 m. Rusijos imperijoje, ir Lietuvoje, revoliucijai, daug mūsų brolių pateko į caro valdžios įkurtas bastilijas, kur juos nežmoniškai kankino. Kai kurie tų kalėjimų buvo ne tik izoliacijos punktai, bet tiesiog inkvizicijos urvai. Kaliniai buvo badu marinami, rykštėmis plakami, grandinėmis apkalami, karceriuose žudomi. O kai kuriems kovotojams teko ten išgyventi ilgus metus! Daugelis kalinių prisiminė Smolensko, Daugapilio, Polocko, Panevėžio, Striunių, Vladimiro, Peterburgo (Šliselburgo bei Petropavlovsko tvirtoves) Maskvos centralą ir kitus kalėjimus.

Apie tokių kalinių nelaimingą gyvenimą bei kančias rašė vienas buvusių to meto kankinių, GAMTOS SŪNUS-JONAS LIAUDANSKAS, dienraščio "Laisvės" špaltose 1929 m. nuo kovo 20, iki balandžio 10 d. Jis visą šį kančių kelią išgyveno savo kailiu, dėlto jo apsakymas yra tikras, realus, ne išsvajota legenda. Apie autorių ir jo politinę veiklą Lietuvoje – žinių neturime. Žinome tiek, kad jis gyveno Maine valstijoje ir mirė JAV-se.

Savo memuarus Gamtos Sūnus pavadino: "KAIP MES, 18 POLITINIŲ KALINIŲ, PABĖGOME IŠ KALĖJIMO". Matoma, jog Gamtos Sūnus buvo geras revoliucionierius, kad policija jo taip stropiai ieškojo, nuolatos jo namuose darė kratas. Tačiau jam vis pavykdavo pasislėpti ar pabėgti. Pirmoji krata daryta 1905 m. balandžio 17 d. Autorių, Simaną Janulį-Ūsonį ir Juozą Vilimą suėmė tų metų gruodžio 31 d. Kupiškėje.

Suimtuosius veikėjus policija uždarė nedidelėje gričioje ir visą naktį saugojo 4 ginkluoti žemskiai-policininkai ir 6 kareiviai. Liau-

danską kruvinai sumušė. Policija, matoma, savo turimomis jėgomis nepasitikėjo, bijojo, kad kovotojų draugai neateitų jų išlaisvinti, tad suverbavo apie 40 sau ištikimų miestelėnų, ginkluotų lazdomis. Rytą iš Panevėžio atvyko kuopa pėstininkų ir iš Ukmergės atėjo "isprauninkas" su 36 raitais dragūnais. Kalinius nuvarė į valsčiaus raštinę. S. Janulis turėjo užsiauginęs ilgus plaukus, tad pirmiausia prie jo ir prikibo. Sužinojęs, kad jis buvo valsčiaus raštininkas-sekretorius, viršininkas šoko prie jo rėkdamas: "A, tai tu gauruotas velnia, keli žmones prieš caro valdžią" ir įsikibęs į plaukus trankė jo galvą į sieną. Po to kitus puolė kumščiu.

Pernakvoję Kupiškio kalėjime, sausio 2 d. (1906), kareivių būrio lydimi, jie buvo nuvaryti į Panevėžio kalėjimą. Ten sargai padarė nuodugnią kratą (iki nuogumo). Tai buvo jau šešta eilinė krata. Po kratos, juos uždarė į atskiras celes (vienutes). Be draugų – liūdnas buvo gyvenimas! Jie prašė knygų, bet gavo tik sargų pašaipą. Kai apie jų suėmimą sužinojo politkaliniai, esantieji kitose kamerose, tuoj jiems atsiuntė – "savo paštu" – ne tik knygų, bet ir maisto, suaukoto žmonių, esančių laisvėje. Nuotaika pakilo, džiaugėsi, kad jie ne vieni!

Penktąją dieną juos nuvedė į viršininko kabinetą, nes atvyko prokuroras ir žandarų pulkininkas juos tardyti. Po šios interogacijos, kaip pavojingus maištininkus, juos apkalė grandinėmis, surakino rankas ir kojas. Tačiau kai kitų kamerų politkaliniai ėmė protestuoti, grandines nuėmė. Šiuo laiku kas tai metė bombą į Kauno kalėjimo viršininką Gumbertą. Policija išsigando ir kalėjimo režimą

sušvelnino, sargai atnešė net knygų iš kalėjimo bibliotekos.

"Į mūsų vienučių 'palocių' - sako autorius - atvedė ir Ernestą Galvanauską, būsimą Lietuvos buržuazinės valdžios ministerių pirmininką. Tačiau po trijų mėnesių jį už įkaitą ligi teismo paleido. Jis išvyko į užsienį. Galvanauskas buvo aukšto mokslo žmogus ir turėjo daug pažinčių. Jį lankė Kauno gubernijos bajorų vadas, Panevėžio klebonas ir kiti aukštuomenės žmonės. Todėl kalėjimo administracija su juo elgėsi labai švelniai. Dėl jo įtakos, mūsų vienutės dienos metu buvo nerakinamos ir mes galėjome laisvai kalbėtis, vaikščioti koridoriuje ir pan. O Galvanauskas buvo įdomus žmogus, daug žinojo ir mums pasakodavo. Duodavo net mokslinių knygų iš savo bibliotekos pasiskaityti. Už ką jis buvo suimtas - nežinau".

Po kiek laiko atvedė į kalėjimą ir studentą Vladą Požėlą už darbininkų kurstymą streikuoti. Jis laikėsi išdidžiai, su kitais kalininiais nebendravo. Daugiausia laiko praleido savo studentiškos uniformos misinginių sagų blizginimui. Jį netrukus paleido.

KALINIŲ DEMONSTRACIJA

"1906 m. - sako autorius - pradėjome galvoti apie pabėgimą. Net ir Galvanauskas mums padėdavo planus daryti. Tačiau administracija, lyg nujausdama mūsų nuotaikas, mus kilnojo iš kameros į kamerą; tai mums trukdė. Pabėgo tik vienas rusas kareivis, kilęs iš Sevastopolio, Krymo.

Mūsų kalėjimo dienas Panevėžyje pajavirino nepaprastas įvykis. 1906 m. balandžio 27 d. buvo Pirmosios Valstybinės Dūmos (parlamento) atidarymas. Tą iškilmeį valdžia norėjo skardžiai atžymėti. Miesto sode, arti kalėjimo, pastatė aukštą pakopą, ant kurios sulipo valdininkai, kunigai, popai, karininkai. Apačioje išrikiavo kuopą kareivių su kariniu orkestru. Sugiedota imperijos himnas Bože, carią chranī (Dieve, saugok carą) ir kelios bažnytinės giesmės už caro sveikatą; sakytą kalbos bei pamokslai, garbinantys carą, iškelta visa jūra vėliavų.

Tos iškilmės pažiūrėti kalėjimo viršininkas leido ir mums prieiti prie langų. Bet mums tos ceremonijos nepatiko ir mes suruo-

šėme savo demonstraciją. Vienu balsu, keliomis kalbomis, užtraukėme 'Internacionalą', 'Marsalietę', 'Varšuvietę' ir kitas revoliucines giesmes. Publika, rodos, kaip įsakyta pasisuko kalėjimo link, iškilo daugybė raudonų vėliavėlių ir ji pradėjo giedoti kartu su mumis, o platforma paliko tik su 'garbės svečiais'. Policija išsigando, pradėjo žmones vaikyti, mušti, kariuomenę nuvedė į kazarmes, kad neužsikrėtų revoliucine dvasia. Išsigando ir mūsų viršininkas, tuoj visus kalinius suvarė į kameras. Mums šis įvykis padarė neužmirštamą įspūdį. Bet mūsų viršininką, 'už pareigų nepildymą', pašalino iš vietos.

1906 m. gruodžio 5 d. (po 11 mėnesių kalinimo) visai netikėtai viršininkas pranešė, jog mus perkelia į kitą kalėjimą, tik nepasakė kur. Surakino rankas ir mus, 6 kalinius, 8 ginkluoti kareiviai išsivarė. Už kalėjimo vartų mūs laukė labai iškilminga palyda: apie 200 ginkluotų policininkų bei šnipų, 40 raitų kareivių, pusė kuopos pėstininkų, 36 raiti kalėjimo sargai ir 3 vežimai, pilni valdininkų. Mus iš visų pusių apsupo kareiviai ir visa ši procesija patraukė prie geležinkelio stoties. Pas stotį buvo daug žmonių ir mūsų draugų, norėjusių su mumis atsisveikinti, bet policija prie mūs nieko neprileido.

Atvyko traukinys ir visus nuvedė į jiems skirtą vagoną, su apkaustytais langais ir geležinėmis durimis. Prie mūs prijungė 6 kriminalistus (vyrus) ir dvi merginas (prosttutes). Lydėjusių kareivių buvo tik 4. Su tomis merginomis jie gražiai uliojo: du kareiviai išsivesdavo merginas į savo skyrių, o du likdavo mus saugoti. Kai grįždavo pirmieji, pas merginas eidavo kiti du. Kriminalistai mus kalbino kartu su jais bėgti. Tačiau buvo žiema, šalta, o mes surakintomis rankomis. Atsisakėme".

Traukinys sustojo Kalkūnų stotyje, o iš ten kaliniai buvo varomi pėsti į Dvinską (Daugapilį). Teko eiti per gilų sniegą ir didelį šaltį, o jų rūbai menki. Merginos kareiviams išmėtinėjo už žodžio nesilaikymą: buvo žadėję jas vežimais nuvežti, o dabar gena pėsčias!

Dvinsko kalėjimas - senas griozdas, pilnas utėlių, blakių ir kitų parazitų, kurie be perstojo gėrė kalinių kraują, ypatingai nak-

čia. Ten politkaliniai rado buvusį socialdemokratą Jancevičių, virtusį anarchistu. Jis juos kalbino bėgti, bet šiems nesutikus, - bėgo pats vienas, tačiau jam nepavyko.

"Mūsų teismas įvyko Daugapilio tvirtovėje 1906 metų pabaigoje. Teisė karo lauko teismas, prie uždarytų durų. Mus gynė garsių advokatų plejada, paskirta bendro politinių nusikaltėlių Gynimo Komiteto, suorganizuoto Lietuvos socialdemokratų ir demokratų partijų. Komitete buvo ir Žydų Bundo atstovas. Mūsų advokatai buvo: Andrius Bulota, Jonas Vileišis, Vladas Wroblewski ir Šipilinas. Visi puikūs advokatai! Teisme mūsų kaltinimas buvo neįrodytas. Visus valdžios ir šnipų 'parodymus' mūsų advokatai į dulkes sumalė.

Mes tikėjomės iš teismo išėiti laisvi piliečiai. Bet kaip mes nustebome išgirdę nuosprendį teismo, kuriam pirmininkavo carinis generolas Gardejevas: Juozas Vilimas nuteistas pakarti, Simanas Janulis ir Jonas Liaudanskas - katorga iki gyvos galvos! Tai baisus nuosprendis, kurio susigėdo net Vilniaus generalgubernatorius. Jis pareiškė, jog pakaks J. Vilimui 20 metų katorgos, o S. Januliui ir J. Liaudanskui po 15 metų".

Tai va kaip cariniai teismai teisė revoliucionierius ir kokios "teisybės" buvo galima tikėtis tokia "teisme"!

VITEBSKO KALĖJIME

1907 m. vasario 14 d. vyresnysis sargas kaliniams įsakė pasiimti visą savo "turtą" ir eiti į raštinę. Ten jiems buvo pasakyta, kad juos gabens į Vitebską. Grandinių nei ant rankų, nei ant kojų nedėjo. Stipri kareivių palyda juos atvarė į geležinkelio stotį. Ešlone buvo 60 kalinių - politinių ir kriminalinių, kuriuos politiniai vadindavo "draugais iš bėdos". Atpūškėjo ir 7-nių vagonų traukinys, prikimštas kalinių. Šiam būriui nebuvo vietos, tad prikabino dar 3 vagonus.

"Sargyba buvo labai silpna - sako autorius: vienas kareivis sėdėjo prie vienu durų, kitas antrame vagono gale. Išvargęs kareivis užmigo ir aš, neva eidamas į išvietę, pro jį praėjau, atsidariau vagono duris į lauką ir jau stovėdamas ant laiptelių - buvau pasirošęs šokti į sniegą. Bet buvo labai šalta,

o aš tik su švarkeliu ir vienplaukis. Pabijojau šalčio ir grįžau į savo vietą. Ten apsivilkau paltu, kepurę įsidėjau į kišenę ir vėl ėjau prie durų. Tačiau šiuo metu kas tai kareivį pažadino ir jis daugiau nebeužmigo.

Kai tik atvykome į Vitebską, mus, politinius, patalpino stipresniame name. Tik spėjome susitvarkyti, tuoj atėjo politinių komiteto atstovai, atnešė literatūros ir maisto. Tuo metu Vitebske buvo gerai pastatytas revoliucinio Raudonojo Kryžiaus skyrius politikiniams šelpti. Čia badauti nereikėjo. Laikraščių bei knygų buvo net ir valdžios draudžiamų, kurių laisvėj buvo negalima gauti. Tarp kalinių buvo daug universiteto studentų ir šiaip inteligentijos."

Kalėjimo administracija su kaliniais elgėsi visai žmoniškai. Kalinių nekoliojo, nemušė. Kameros buvo švarios, visą dieną nerakintos, kaliniai galėjo būti kieme, kiek tik norėjo. Ten jie turėdavo paskaitas, diskusijas, debatus. Tai buvo tikras universitetas. Kalėjimo viršininkas buvo geras žmogus, vietinis dvarininkėlis, kuris savo tarnybą nelabai vertino. Jo žmonos sesuo buvo eserė (socialrevoliucionierė). Jo žmona kalinius prašydavo, kad tik kas nors jos vyrą neužgautų!

"Gėrėdamiesi tokia liberalia kalėjimo rutina, rūpinomės ir ateitimi. Žinojome, jog reakcija stiprėja ir kai tik ji pakankamai sustiprės - nulups mums devynis kailius! Tad nusprendėme iš kalėjimo bėgti velykų naktį, kai kaliniai, sargai ir viršininkai sueis į cerkvę. Ten, su pagalba iš lauko atėjusių 'maldininkų' (kurie atneš mums ginklus), nuginkluoti kalėjimo personalą ir atsirakinus vartus išbėgti į laukiančius vežimus, kurie mus nuves į parūpintą rūsį, o po dienos kitos - išskirstys. Nutarėme sargų nežudyti ir bendrai - šaudyti tik būtiniausiam reikalui esant, gelbstint save".

Tačiau iš šio stropiai paruošto plano niekas neišėjo. Pasirodė, jog patys kaliniai buvo kalti: jie išsiplepėjo savo giminėms, gandas išsiplėtė ir pasiekė valdžios ausį. Pats kalėjimo viršininkas tai jiems pasakė ir prašė nbandyti bėgti, nes valdžia bus pasiruošusi ir dėl to gali būti didelis kraujo praliejimas. . . Išgirdę tą naujieną kaliniai nusiminė ir pabėgimo planą atšaukė.

"Prieš velykas į kalėjimą buvo atėjęs lietuvis katalikų kunigas, bandęs prikalbinti lengvatikius eiti 'prie dievo stalo' - atlikti vėlykinę išpažintį. Bet kaliniai tos 'paslaugos' griežtai atsisakė, nors kunigas grasino įskųsias valdžiai. Mes jam atsakėme, jog išpažintis, tai kunigų sugalvota priemonė sekti žmonių mąstyseną, jog tai religinis prietaras, kuriuo patys kunigai netiki.

Tuomet kunigas nusileido: vietoj išpažinties, prašė tik ateiti į pamaldas ir išklaudyti pamokslą, o atėjusiems pažadėjo duoti po sidabrinį rublį. Mat, čia buvo tokia tradicija, kad atėjusiems į velykines pamaldas, net žydams ir mahometonams, duodavo po rublį. Tuo papročiu naudodavosi daugiausia kriminalistai. Mes pareiškėme, jog tai bandymas mus papirkti ir to pasiūlymo atsisakėme. Kunigas tai išgirdęs įdūko ir pro dantis prakošė, jog 'tokiems neprieteliams vieta ne kalėjime, bet ant kartuvių". Po to kunigas daugiau mūsų akyse nesirodė".

Kaliniai bandė suruošti dar vieną pabėgimą. Jie iškasė tunelį į netoliese stovintį tuščią "fabriką", bet policija planus suuodė ir tos pastangos sužlugo, nors į tą darbą buvo įdėta daug triūso ir lėšų (samdymas darbininkų ir kt.) (Daugiau 3 numerį)

Amžinas noras

Noras atbusti ir noras užmigti.
Noras gyventi ir noras mirti.
Noras greičiau su tavim susitikti.
Noras greičiau su tavim išsiskirti.

Noras paimti į ranką šautuvą.
Noras numesti prakeiktą ginklą.
Noras tylėti ir noras šaukti.
Noras užmiršti ir noras atminti.

Didelis noras teisybę kalbėti.
Pranašu būti. Ant laužo numirti.
Ir nemažesnis noras - pabėgti
Nuo viso pasaulio į visišką rimtį.

Amžinas noras suvokti būtį.
Noras pagirti. Noras išpeikti.
Noras pakilti ir noras pargriūti.
Noras pradėti ir noras užbaigti.

A. BALTAKIS

PAJŪRY

Jūra.. Jūra!

Su vandens balta puta
Savo smėlio rankšluostėlin
Gintarėlių man paberki! ..
Daugiaspalvių, dauglabraunių —
Tu pažerk!

Neprašau tavęs inkluzo —
Jame žemės turinys.
Daugiaspalvis gintarėlis
Bus man didis radinys.

Jūra! Jūra!..

Gintarėlin įrašysiu tavo grožį ir audras,
Rausvą saulę, kai ji skęsta, auksu ritas per bangas,
Ir tą tašką horizonte juodų dūmų kasomis,
Ir žuvėdrą, kur praskridus tarsi akmeniu nukris,
Ir tą smėlio rankšluostėlį, austą tavo bangomis,
Ir pušaltę, tą gumbuotą, stiprių vėjų nubučiuotą, —
Nepalaužtą!.. Įrašysiu!

Ar girdi? Brangioji Jūra!..

Gintarėlin įrašysiu liaudies meną, jos dainas.
Gintarėliui pasakysiu seno Nemuno dūmas,
Į kiekvieną jo dalelę įrašysiu krašto grožį,
Įrašysiu mūsų dalią
Ir prašysiu milžinų, kad nuneštų į beribę
Ir padėtų prie žvaigždžių.

Jūra.. Jūra!

Su vandens balta puta
Savo smėlio rankšluostėlin
Gintarėlių man paberki! ..
Daugiaspalvių, dauglabraunių —
Tu pažerk!

VACYS BUKAUSKAS

PRIE UPĖS

Jau iriasi žuvis į aukštupius.
Ten kultuvės tauksi į lieptus.
Keliauki ir tu.
Tenai lauks tavęs
Vaivorykštėm perjuosti lietūs.

Ten rytą šaus paukščiai į viršų
Rasos nuo sparnų nusikrėsti.
O rūkas spalvas taip sutirštins,
Kad pirštais galėsi paliesti.

Putoja į žemupius vandenys —
Jie savo spalvos žemėj ieško.
Beržai sulyti tarsi vantos
Per veidą saulėtekiui tėsčia...

Jau keliasi žuvis į aukštupius
Pro dugno žoles lyg pro samaną.
Ir aš išeinu, tarsi šauktu len,
Kur galima peržengti nemunas.

ATGIMUSI SENOVĖ VIEŠINTOSE

Apybraiža

Bronius Jauniškis

Tą popietę mokytoją Mariją Danilevičienę kankino slegiantis susierzinimas. Ir kaip ji neriktavo, nekaupė savo mintis, jos, jai atrodė, kažkokios lėkštos, nevaizdingos. Ieškojo kokio nors kabliuko pradžiai užsikabinti. Labai tiktų kokia nors iliustracija. Bet savo sukauptose priemonėse nieko tinkamo nerado.

Staiga ji prisiminė prieš keletą metų buvusią mokyklą, tos pačios, kurioje Danilevičienė ir dabar dirba, direktorių Vytautą Didžiulį. Jo sodyba Griežinėliuose, visai netoli Viešintų. Tada, kai Vytautas Didžiulis vadovavo mokyklai, mokytoja Danilevičienė neretai užsukdavo į jo namus. Traukė ją ten senovės paslaptys. Čia ji vartė senelio Stanislovo Didžiulio 1905 ir 1917 metų tuose pačiuose namuose įruoštoje spaustuvėje atspausdintus revoliucinius atsišaukimus. Žiūrinėjo senelės Liudvikos Didžiulienės-Žmonos ten pat parašytus kūrinius "Lietuvos gospadinė arba pamokymai", "Tėvynės sūnus", "Atgajėlė". Tarp daugybės senų spausdinių, kaip didžiausią brangenybę Danilevičienė vartė "Aušrą", "Varpą". Žiūrinėjo Mikalojaus Daukšos "Postilę". Kaip tik šio pirmųjų lietuviškos raštijos kūrėjo knyga pamokai suteiktą ir vaizdingumą, ir prasmę.

Mokytoja Marija Danilevičienė nuskubėjo į Didžiulių sodybą. Direktorius Vytautas Didžiulis buvo miręs, o kiti šeimos nariai tik skėstelėjo rankomis:

- Buvo čia atvažiavę iš Vilniaus, iš Mokslų akademijos. Prašė. . . Sakė - laikraščiai ir knygos mokslo tyrimui reikalingos. Ir atidavėme. Kai kas nusimėtė. Senienos! . .

Su dar didesne širdgėla Danilevičienė išėjo iš Didžiulių sodybos. Kada tai ji širdyje paslapčia džiūgavo, teikė pagarbą, jog jų apylinkėje yra senovės revoliucinių tradicijų kultūros centras, dabar sumenko. Ko gera vieną

gražią dieną net ir tos sodybos neras. Kaime dabar viskas taip greit keičiasi, kas sena, išnyksta, žūsta.

Netrukus ji su savo mokiniais atėjovėl prie Didžiulių sodybos. Nufotografavo trobos vidų, spintą ir spintoje dureles, per kurias galima patekti į dvigubą namo sieną. O sienoje - lentynos. Ten buvo slepiama uždrausta spauda, revoliucinė literatūra, o kartais net ginklai. Mokytoja ruošėsi aprašyti Didžiulių giminės istoriją, sukaupti visą medžiagą ir žinias apie revoliucinę šeimą.

Apie mokytojos dėmėjimąsi senove, sužinojo mokyklos kraštotyrininkai. Jie pakvietė Danilevičienę į savo gretas. O kai ji išstojo, ją išrinko būrelio pirmininke. Dabar kraštotyriiniu darbu mokytoja dar labiau susirūpino. Būrelyje buvo vos tik septyni nariai mokytojai ir keli mokiniai. Kraštotyrisinis darbas buvo beveik nepradėtas. Kiek buvo medžiagos - surinko ją, sujungė mokinių literatų, ateistų kraštotyrisinio pobūdžio darbus. Bandė visa tai susisteminti, bet nebuvo tyrinėto darbo nė geros užuomazgos.

Danilevičienė nusprendė tęsti savo pradėtąjį užmanymą, tik platesnėje apimtyje. Sau į talką pasikvietė kraštotyrisininkę V. Žemaitytę. Sukaupė literatūrą, užrašė atsiminimus. Pasirodė, kad Stanislovas Didžiulis už revoliucinę veiklą buvo tris kartus caro žandarų suim-

tas ir kalinamas, o, artinantis 1905 metų revoliucijai, sučiupus spaustuvę, su trimis sūnumis ištremtas į Sibirą. Didžiulių šeimoje užaugo jų duktė Aldona Kazanavičienė, nuėjusi motinos rašytojos keliu – parašiusi eilę knygų. Didžiulių šeimoje nuolatinis svečias buvo Vincas Mickevičius-Kapsukas, kuris vedė Didžiulių dukrą Vandą. Šioje sodyboje jis rašė atsišaukimus į Lietuvos liaudį, kviesdamas į 1905 metų revoliuciją. S. Didžiulio švogeris Jonas Šiaučiūnas, padėjęs dirbti pogrindinėje spaustuvėje, buvo ir knygnešis. Jis pėsčias po plačią apylinkę išnešiodavo "Naują gadynę", "Darbininką", "Socialdemokratą". Ne kartą žandarų suimtas, muštas, dėl ko net apkurto.

Surinkusios gausią medžiagą, susistemino, aprašė aplanke, pavadintame "Apie Griezionėlių Didžiulius".

O šalia to Danilevičienė organizavo į kraštotyros būrelį naujus narius. Be mokytojų, įstojo žemės ūkio specialistai, kultūros darbuotojai. Kraštotyrintikų skaičius išaugo iki 30. Padaugėjo ir mokinių.

– Mūsų tikslas paruošti visapusišką Viešintų miestelio ir apylinkės istoriją, surinkti etnografinius, žmonių buitines kuo seniausius reikmenis, sudaryti vietovės topografinius žemėlapius, sukaupti visą liaudies kūrybą, – susirinkime kalbėjo pirmininkė Danilevičienė. – Bet tai didelis ir labai atsakingas darbas.

Ir tą pačią dieną būrelį suskirstė į keturias ekspedicijas. Kiekviena grupė išsirinko atsakingą vadovą. Po Viešintų apylinkes pasipylė kraštotyrintikai.

Dabar Danilevičienė ėmė rūpintis ir vienais, ir kitais. Pradžioje ji ėjo su istorijos rinkėjais. Saveikaudami tarp savęs, istorikai sukauptė gausią medžiagą. Jie išryškino 1863 metų sukilimo vadovų A. Mickevičiaus ir Z. Sierakausko plačią veiklą jų apylinkėje, kai Šimonių girioje pilkasermėgius sukilėlius ruošė kovai. Buržuaziniams metais prie malūno aukščiausiuose medžiuose Gegužės pirmąją plevėsuodavo raudonos vėliavos, kurias, net policijai saugant tas vietas, iškeldavo apylinkės revoliucionieriai.

Stebėjosi kraštotyrintikai sužinoję, kad netolies miestelio Latvėnų pusėje rašytoja Bitė-Petkevičaitė buvo atidariusi našlaičių prieglaudą. O kiek pasakojimų, būtų ir nebūtų atsitikimų kraštotyrintikai prirašė apie Viešintose ir jos apylinkėje gyvenusius rašytojus –

kilometrinio pergamento neužtektų. Čia ir Maironis, ir Antanas Baranauskas, ir Vienuolis-Žukauskas. Su rašytojų istorijomis persipynė revoliucinės tradicijos, kova už tarybinę santvarką. Kraštotyrintikai išanalizavo Viešintų apylinkės partinės organizacijos pirmojo sekretoriaus Andriaus Koleinikovo tragišką žuvimą 1941 metais. Pokario laikotarpiu vykstant kovoms su buržuaziniais nacionalistais, gyvybes paaukojo tarybiniai aktyvistai Juozas Alešiūnas, Juozas Raščius, Antanas Pempė.

O čia folkloro rinkėjai pradėjo surinktas sekmes pasakoti, kartais ir sutartinę vienas pradėdant, kitam nepabaigiant užtraukti. Pasigirdavo ir vestuvinės bei darbo dainos. Atsirado liaudies muzikos instrumentai. Topografininkai žemėlapiams lygino kaip seniau apylinkėse ošė neižengiami miškai, o po kurio laiko rymojo pabirusios sodybos, gi dabar – platūs be jokių ežių kolūkiniai laukai. Nebuvo galo dyvams, kai etnografinė ekspedicija, surinkusi iš valstiečių namų pakraigių pradėjo į mokyklą nešti milines sermėgas, šiaudines skrybėles, karklo karnų vyžas. Atsirado 200 metų senumo iš šiaudų pintas krepšys (pintinė) svočios karvojui vežti, bamblė miltams laikyti, pasoginė, geležimi kaustyta, ornamentuotu dangčiu pasoginė skrynja. O kiek buitinių rakandų: ir brauktuvai, ir mintuvai linams. Dailiai išdrožinėtos verpstės ir net patys rateliai siūlams verpti. Spinksuolė, net balaninės žioptai. . . Visi daiktai pasidarė unikalūs. Įgavo naują, brangiai įkainuojamą vertę.

Iš tos gausios medžiagos kraštotyrintikai padarė įvairios tematikos standus, albumus, parašė apibendrinančias studijas.

– Reikia su visa medžiaga, iki įkursime etnografinį muziejų, supažindinti apylinkės žmones. Ekspонатų šeiminkai jie, – aiškino pirmininkė Danilevičienė. – Suruoškime Viešintų istorijos vakaronę.

– Reikia įjungti kultūros namų šokėjus ir dainininkus.

– Ne tik dainininkus, bet ir šeiminkes. Tegul jos pagamina senoviškų valgių, gėrimų, – pridūrė Danilevičienė.

Ir vėl pirmininkė paskirstė darbus, ir vėl užvirė veikla.

Prieš vakarą su vėjo malūno atvaizdu išsiuntinėjo pakvietimus. Netrukus, nacionali-

niais drabužiais pasirėdę, iš plačių kolūkinių laukų ir Viešintų miestelio į apylinkės salę ėmė rinktis žmonės. Atvyko ir tie, kurie išėjo į didelius žmones. Salė lūžo nuo svečių.

Brangūs sveteliai apžiūrinėjo kraštotyrimų sukauptus eksponatus. Parodoje jie atrodė dar vertingesni, kažkokie iškilmingi lyg šimtamečiai, baltapūkiai senutėliai.

- Tai Viešintų etnografinio muziejaus užuomazga, - aiškino svečiams pirmininkė Danilevičienė.

Kviečiant šeiminkėms, svečiai susėdo už plačių skobnių prie senovės valgiais apkrauto stalo. Ir ko čia nebuvo? Kūpsojo šūsnyš parūgėlių blynų, dubeniuose pūksėjo šustinė. Asočiuose baltavo aguonų pienas. O ragaišių koks įvairumas, skilandžių ir dešrų skanumas. Ragaudami juos sveteliai vos liežuviu nenurydavo. Ir vaišinosi, ir gyrė šeiminkes. O kai visų nematytų ir "nekaštavotų" valgių paragavo, prisiminė senovę. Didysis pasakorius K. Butkevičius pasakojo apie įdomiausią ir seniausią paminklą - kapų vartus. Poetas K. Inčiūra prisiminė mamutės pasakojimus apie baudžiauninkus ir knygnešius I. Bieliaką, vyžočių kunigą Antaną Strazdelį. E. Indrilienė padeklamavo savo sudėtas eiles. O tarp stalų erdvesnėje vietoje šokėjai neišsilaikę treptelėjo "Aleksandrovką", "Krokoviaką", "Dirižabli". Šokį palydėjo jau pamiršta senovės daina "Kas tar taka", "Siunta mani, močiuta". Į dainą, į šokį pamažu įsijungė tie, kurie lyg per dūmus dar prisiminė senelių "tuncius". Pabandė jas pakartoti ir jaunimas. Egė nieko: naujai viskas pasikartojė.

Ir užė, šoko, dainavo iki pirmųjų gaidžių.

"Kokia nuostabi Viešintų istorija", - kalbėjo žmonės keletą savaičių. Kolūkių valdybos kraštotyriminkus kvietė tą vakaronę kartoti ir kartoti. Ir kraštotyriminkai neatsisakė. Važiavo į kolūkius.

Bet Marija Danilevičienė vis tebegalvojo, kaip įamžinti Viešintų istoriją, kad ji liktų kartų kartoms. Ir po ilgo triūso gavo vėjinį malūną. Čia bus etnografinis muziejus. Nusprendė mokytoja.

Didelis kraštotyriminkų darbas pradėtas, reikia jį gražiai ir užbaigti. O mokytojai Marijai Danilevičienei, švenčiant dvidešimt penkis pedagoginio darbo metus, reikia palinkėti, kad garsusis Viešintų malūnas taptų apylinkės kultūros centru.

EGIPTO SFINKSAS

Egipto plotuose smėlio raudono
Stūkso statula gulinčio liūto
Su galva rūsčia išdidaus faraono;
Ištisęs letenas karšty ir liūty
Jis kiūto,

Iš kalvos akmeninės iškaltas,
Sustingęs, bejausmis, šaltas. . .

Praslinko jau penketas tūkstančių metų,
Kai kūjai, daužydami kalvą, čia gaudė
Ir vergai vien rimbą ir badą tematė,
Kad engėją, kuris juos plakė ir baudė,
Ir skaudė,

Skaisčiąja saule vadintą,
Per amžius pasauliui primintų.

Koks didis, veržlus ilgesys nemarybės
Žmonijos budimo aušroj rūsčiojoj
Buvo valdovų protuos sužibęs,
Jei tam norui tuščiam valdinių netausojo,
Juos klojo

Ir visą gyvenimą statė
Paminklą sau tūkstančiams metų!

Karštas vėjas vis nešė šimtmečiais smėlį
Ir išskobtą liūto krūtinėj šventyklą
Užpustė. . . Tarp statulos kojų, šešėly,
Ilsėjos kariaunų vadai, čia atvykę
Ne sykį

Žvelgė į buvusią kalvą --
Į faraono iškeltą galvą. . .

Ir kai Egipto smėlynų peržengė ribą
Išminčiai Elados - skaidrios, kūrybingos,
Laimėję kitaip šalies nemarybę,
Nugąsdino juos šitas liūtas siaubingas,
Didingas, -

Statula šia pasibaisėję,
Pavadino ją Sfinksu-Smaugėju. . .

Ir stūkso ta statula liūto smėlynuos -
Paminklas nykios ir klaikios nemarybės! . .
Bet išaugusiuos miestuos - baltuos,
tūkstantiniuos -

Nūn plazda noras šviesios nemarybės,
Didybės:

Sėjant sėklą brolybės,
Siekt tautoms nemarybės!

J. SUBATA

Bočių Kilmė

Tai buvo seniai, prieš keliasdešimt metų. Buvau, pamenu, padykęs vaikigalis, todėl mane labiausiai domino velniai, raganos ir vaiduokliai. Tačiau kartais pasakos apie šmėklas įgrįsdavo. Ne man, - tėvui. Tada jis pasakodavo apie lietuvių kovas su kryžiuočiais, ir tai man taipogi patikdavo. Sykį, atmenu, jo paklausiau, iš kur atsirado lietuviai, o tėvas aiškino, durstė galą su galu ir niekaip neįstengė deramai apšviesti mano vaikiškos smegeninės. . .

Šį ekskursą į praeitį padariau neatsitiktinai. Lietuvių kilmės klausimas, žinoma, ne vaikiškai galvai, tačiau juo gan seniai domisi tiek mažamečiai išdykėliai, tiek ir rimti, mokslo vyrai. "Kiekvienam besidominčiam savosios tautos istorija kyla noras sužinoti, kada tauta atsirado, kur atsirado: toje pačioje vietoje, kur dabar gyvena, ar iš kitur atsikėlė; jei atsikėlė, tai iš kur, kokiais keliais ėjo, kas artimiausi jos giminės ir kaimynai?" - rašo Juozas Jurginis knygoje "Legendos apie lietuvių kilmę".

J. Jurginio knyga, be abejo, ne lengvo turinio pasiskaitymas, nors autorius labai sklandžia kalba perteikia skaitytojui žinomiausių legendų turinį, jų reikšmę ir istorinį kelią. Ir vis tik knyga, kaip joks kitas istorinio pobūdžio veikalas, susilaukė nepaprasto skaitytojų domėsio. Tai paaiškintina visų pirma tuo, kad legendos traukia visus neišsenkančia fantazijos jėga, ir, be to, koksai gi lietuviai nenori sužinoti - tegul ir legendinės - savo tautiškos kilmės teorijas. Gaila tik, jog penkiolikos tūkstančių egzempliorių tiražas negalėjo patenkinti visų, kam brangi mūsų bočių praeitis.

O skaityti tikrai yra ką. . . Ir istorikui, ir literatui, ir paprastam žmogui, pretenduojančiam, gal būt, tikrai į savišvietą. Iki šiolei bene plačiausiai buvo žinoma legenda apie Palemoną, t. y. lietuvių kildinimo iš romėnų teorija. Inteligentija - ir tai kažin ar visa - žinojo J. Basanavičiaus trakų - frigų

teorijos niuansus. Dabar gi lietuvių skaitytojas sužinojo apie pusdievį Geloną, alanus ir ateivius iš Gotlando salos, Divonį, Prutenį bei herulus.

Knyga ne tik supažindina su legendomis, jų kūrėjais bei įdomiausiomis hipotezėmis; ji skatina mylėti savo gimtinę ir didžiutis savo tautos praeitimi. Šventoji tautos istorija, taip subtiliai - atskleista J. Jurginio knygoje "Legendos apie lietuvių kilmę", nūnai prieinama ne tik mokslo vyrams; ji tapo liaudies, apie kurią sukurta nemaža puikių legendų, nuosavybe.

Darsyk atrasta Lietuva

Ne perseniausiai man pavyko gauti Lietuvoje išleistą Jono Meko eilėraščių rinktinę.

Ar laimėjau? Taip, ir labai daugel. Apie tai, kad atradau naują autorių, neverta nė kalbėti. Tai aišku kaip dukart du. Svarbiausia, atradau Lietuvą. Mielą ir podraug nepaprastai artimą. Tokią artimą, kad, rodosi, gali ją paliesti.

Lietuva. . . Daugeliui poetų ji buvo, yra ir bus įkvėpimo šaltiniu. Daugelis dar skries aplink ją ant Pegaso (arba lietuviško bėrio), tarpais nusileisdami arčiau savo žemės, o tarpais ir pakildami taip aukštai, kad jos nebus įmanoma pamatyti nė per tobuliausius prietaisus. Tokia yra Lietuva. Ir tokie - poetai.

Jono Meko kūryba užsienio lietuviams gerai žinoma. Ir kinematografinė, ir literatūrinė. Jie turėjo progos skaityti "Semeniškių idiles", "Gėlių kalbėjimą", "Pavienius žodžius", galėjo matyti jo kino meno šedevrus. Visai kas kita - Lietuvos skaitytojas. Viena kita J. Meko kūrybos publikacija, ir viskas. Rasi todėl apčiuopti tikrą Lietuvą šio savito lietuvių poeto eilėse buvo daugiau nei malonu.

Lietuva. . . Jos vaizdai nuolat ir nuolat šmėkši Jono Meko poezijoje. Gražiai šmėkši. Ir dar gražiau skamba. Nežinau kodėl, bet, perskaitęs šią knygą, jaučiu didelį pasitenkinimą. Džiaugiuosi, turėdamas ją po ranka.

AUGUSTAS TAMALIŪNAS

Pianistė

A. LIEPSNONIS

Mergina, apsirengusi sanitarės palaidine, pasišildė prie laužo. Nubėgo į žeminę. Pripuolė prie rojalio. Jį atitempė kareiviai iš stoties. Na iš ešelono, nespėjusio nubildėti ligi Berlyno. Jaunuolė plonais pirštais vikriai lakstė po klavišus. Liejosi linksmy ir liūdnų garsų upės, upeliai. Netikėtai įžengė kareivis. Jis klausėsi net sušvitęs. Pianistė uždengė rojalį. Svečias paklausė:

- Mėgstate Čaikovskio arijas?

- O kas jų nemėgsta! Jam už tokią šedevrą ir akmuo plotų.

- Kur išmokote skambinti?

- Tai ilga istorija. . .

Kareivis pasigyrė: - Aš jūsų muziką ne kartą girdėjau.

Mergina išplėtė akis.

- Tik dabar susitikome.

- Netoli budėdavau. Klausydavausi.

- Patiko?

- Labai.

- Perdedi.

- Nė lašeliuko. - Ir žemai muzikantei nusilenkė. Pažvelgė į akis. Prisiartino. Mergina sulaukė nusijuokusi:

- Aš bučiuojuosi tikrai su sužeistaisiais.

- Sanitarė?

Mergina linktelėjo galva. Svečias pažiūrėjo į jos baltas rankas. Na ir piršteliai? Sniegas! Tur būt, į frontą atkeliavote iš konservatorijos?

Ona Pečiokaitė it senė atsiduso. Ji - buvusio vargdienio duktė. Šluodavo dvarininko rūmų kambarius. Samdytojo duktė lankė gimnaziją. Vasarą pianistė moksleivę mokė muzikos. Repetitorė skambindavo, o tarnaitė už durų klausydavosi. Dvarininko dukteriai menkai sekėsi. Mokytoja kantri. Tačiau kartą neiškentė:

- Lyg malkas skaldai.

Mokinė užsigavo:

- Tamstos perdaug skonis išlepintas.

Vieną sykį rūmais nuaidėjo žavi melodija. Nejaugi mokinė - Felicija skambina? Tarnaitė pažvelgė pro durų skylutę. Pianistė merginos rankas vedžiojo po klavišus: gimdė kupinus žavėsio garsus. Taip Ona Pečiokaitė kartkartėmis išklausydavo muzikos pamoką.

Sykį pripuolė ir prie rojalio. Pamėgino pakartoti girdėtus garsus. Paspaudė. Ir užkimšo ausis. . .

Buvo sekmadienis. Ona Pečiokaitė, nušveitusi parketą, nušluostė prakaitą. Prigludo prie durų. Skriejo nuostabi melodija. Mokytoja atidarė duris. Samdinė paraudo it žarija. O repetitorė:

- Prašau vidun. Pamokysiu. . .

Ir samdinė išklausė kelias pamokas. Pagaliau pianistė jai pakišo gaidas.

- Paskambink. . . Ši posmelį. . .

- Aš. . . Aš. . . - ir merginai į veidą plykstelėjo ugnis. - Tik pasirašyti išmoku. O motina tik kryžiuokus stato. Pase mačiau.

- Pamėgink iš atminties, - mokytoja jai paniūniavo gaidą. Ona Pečiokaitė paliejo garsų purslelius.

- Gerą klausą turi, - pagyrė ją pianistė. - O gal kas mokė muzikos.

- Tik tamsta.

O dvarininko duktė ir toliau mažai bedarė pažangos. Mokytoja nusijuokė:

- Felicija, aš tau geresnę repetitorę paieškosiu.

- Na, ką? - susidomėjo Felicija. "Tarnaitė", vos mokytojai neišspruko. Bet pridūrė: - Iš Kauno išrašysiu. Savo profesorę.

Ona Pečiokaitė, jeigu atsirasdavo proga, pripuldavo prie muzikos instrumento. Jos darbštumas baigėsi nesėkme. Užklupo ponija. Toji ją iškoliojo:

- Tau tik kiaules ganyti.

Nuo to laiko šeimininkė rojalį lyg kalinį laikydavo po raktu.

Pasakotoja nutilo. Uždengė rojakį. Vėl užsidėjo pilotę. Pasitaisė diržą. Svečias dar kartą pažvelgė į jos instrumentą. Nusijuokė:

- Iš kur gavai? Gal kartu su siuntiniu?

- Kareiviai iš stoties atgabeno. Vokiečiai bebėgdami paliko ešaloną. Su Pabaltijos respublikos lobiu. Ten užtiko ir rojalį. . .

Kareivis dar kartą nusilenkė pianistei. Tekinas nubėgo į savo kuopą. Kuopa, nugalėdama prieš ugnį, stūmėsi Berlyno link.

(Iš knygos "Širdies vaga")

JUOZAS KIRKILA

APIE PRAEITĮ IR DABARTĮ

Rašytojo Vytauto Bubnio kūrybinė atmintis tolimos praeities nesiekia. Jis dar jaunas (gimęs 1932 m.) tačiau dabar tie rūstūs ir sunkūs pokario klasių kovos metai V. Bubnio amžininkų kartai jau praeitis, išskylanti visu savo sudėtingumu, traukianti rašytojo plunksną išgyvenimų aštrumu, asmeninių prisiminimų konkretumu. O šiandieniniam jaunimui tas laikotarpis atpažįstamas tik iš vadovėlių, grožinės literatūros knygų. Pokario metų kaimas ir jaunimas - tai savotiška sankryža, ties kuria nuolat apsistoja V. Bubnio kūrybinis žvilgsnis. Neatsitiktinis šis tematinis rašytojo skaidymasis.

V. Bubnys gimė ir augo kaime, savó akimis matė didžiąsias socialines ir politines permainas, pats buvo paliestas to meto įvykių. Ir pirmieji jo apsakymai spaudoje, ir pirmoji knyga - apysaka "Beržai svyruokliai" pasakoja apie kaimo žmones, nelengvą jų kelią į naują tvarką. V. Bubnys atidžiai ir jautriai stengėsi pavaizduoti žmogaus sąmonės lūžius, nevengė aštrių konfliktų. O vėliau jo kūryboje suskambo naujos gaidos: vis dažniau rašytojas liesdavo inteligentus, jaunimo gyvenimo temas, jo pasakojimo audinyje gilėjo psichologinė meninė charakterių analizė. Apysakų ir apsakymų rinkinys "Saulėtą vasarą", apysaka "Lapams krintant", apsakymų knyga "Ajerai žydi" ir atspindi dvi pagrindines V. Bubnio kūrybos linijas.

Ryškiausiai dabartiniu metu prozoje V. Bubnys atstovauja savo meninius ieškojimus, brandumo pakopą dviejose knygose. Taip prieš kelis metus išleistas romanas "Arberonas" ir tik ką išleistas romanas "Alkana žemė". "Arberonas" - šiuolaikinio mokyklinio jaunimo nuotaikų veidrodis. Drąsiu, pastabiu, aštriu psichologiniu žvilgsniu rašytojas skverbiasi į dabarties jaunimo vidujinius pergyvenimus, taikliai atskleidžia neigiamas, žmogaus pasaulį

luošinančias aplinkybes, parodo potencialius, nugalinčius gėrio daigus. Kaip minėjome, kaimo gyvenimo vaizdai rašytojo atmintyje liko iš vaikystės ir ankstyvosios jaunystės.

Jaunimo gyvenimo tematinė kryptis taip pat turi savo realųjį pagrindą: 1957 m. V. Bubnys baigė Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto lietuvių kalbos ir literatūros fakultetą ir aštuonerius metus dirbo mokytoju Kaune. Susikauptė daug gyvenimiškos medžiagos, iškilo spręstinų moralinio jaunimo auklėjimo problemų, kurioms ir liko, matyt, ilgam laikui jautri ir dėmesinga rašytojo plunksna. Romanas "Arberonas" susilaukė plataus atgarsio jaunųjų skaitytojų, pedagogų tarpe, buvo aptariamasis. Ne vienas toks aptarimas sukėlė diskusijas, ne vienam jų dalyvavo ir autorius, pasisėmęs iš skaitytojų minčių, pasisakymų užuominas būsimums temoms ir kūriniams.

Pagal šią knygą Lietuvos kino studija dabar stato meninį filmą "Mažoji išpažintis". Belieka pridurti, kad ir dabar V. Bubnys konkrečiai susijęs su mokykliniu jaunimu - jis yra "Moksleivio" žurnalo vyriausias redaktorius. Rašytojo žodžiais tariant, jis nuolat laiko padėjęs ranką ant šviežiausių jaunimo išgyvenimų pulso.

Iš tiesų, kiekvieną dieną į redakciją plaukia skaitytojų laišakai, nuolat tenka mokyklose būvoti, susitikti ir dalintis mintimis su pedagogais ir moksleiviais. Tad ir jaunieji skaitytojai laukia iš V. Bubnio naujų aktualių knygų.

Reikia pasakyti, kad rašytojas taip pat galvoja: gausūs išpūdžiai, noras įsiterpti savo kūryba į jaunimo auklėjimą jį skatina ieškoti iškilusioms temoms įdomių literatūrinių sprendimų.

"Alkana žemė", galima sakyti, jau pranyko iš knygynų langų ir gyvena savąjį gyvenimą

tarp skaitytojų. Knygoje vaizduojami 1948-49 metai, kai Lietuvos kaime vyko kolūkių kūrimasis. Šis laikotarpis atspindėtas daugelyje mūsų literatūros veikalų. Ir V. Bubnio romanas parašytas vadinamąja tradicine maniera. Realistiškai piešdamas žmonių portretus, situacijas, rašytojas išvengė to schematiškumo, kuris buvo būdingas anksčiau parašytiems kūriniams, daugiau motyvuotai gilinasi į psichologinius vaizduojamų žmonių išgyvenimus. "Alkana žemė" - tai dar vienas savitas grožinės prozos puslapis į pokario metų meninį metraštį.

V. Bubniui tenka dažnai susitikti su jaunu, o taip pat ir atstovauti jaunimo interesus įvairaus pobūdžio renginiuose. 1971 m. metų pavasarį V. Bubnys dalyvavo Prancūzijoje, Bordo mieste, įvykusiame Tarptautinės vaikų ir jaunimo teatrų asociacijos simpoziume, kuriame buvo plačiai kalbėta apie šiandieninius jaunųjų žiūrovų interesus, apie būtinumą pagerinti teatrų veiklą. Savo įspūdžiais ir mintimis V. Bubnys pasidalijo spaudoje.

Rašytojas, redaktorius, visuomenininkas . . . Dienos, kupinos įvairių darbų, ir tik tada, kai ateina vakaras, ant Vytauto Bubnio rašomojo stalo užsižiebia lemputė - gimsta naujo kūrinio puslapiai.

SKULPTORIUS VLADAS PLESKUNAS

J. BERNOTAS

Šiais metais sukako 60 metų amžiaus, plačiai Lietuvoje ypač Suvalkijoje žinomam skulptoriui Vladiui Pleškūnui. Gimęs neturtingoje darbo valstiečio šeimoje, jis nuo jaunystės dienų patyrė daug vargo ir skurdo. Dirbdamas fizinį darbą, atliekamu laiku mokėsi. Bet tik tarybinės valdžios metais galėjo baigti Dailės Institutą. Savo įgyta specialybe apvainikavo diplominiu Lenino biustu.

Nuo jaunystės dienų patyręs buržuazinės valdžios neteisingumą įsitraukė į revoliucinį judėjimą, tapdamas aktyviu jos dalyviu. Jau 1931 metais jis tampa Kauno karo komendanto nutarimu 2-ms mėnesiams įkalintas į Kauno s. d. kalėjimą. 1935 metais fašistinio seimo (tautininkų vadinamo Ypatingų atstovų taryba) atidarymo proga, Vl. Pleškūnas aktingai įsitraukė į tuo laiku sudaryto Jaunimo Fronto veiklą. Komjaunimo pavedimu organizavo Kauno gamyklose protesto streiką, kuris buvo apėmęs daug įmonių. Už šią veiklą, buvo žvalgybos sulaukytas ir su kitais k. a. J. Pepalium ilgam laikui pasodintas į pagarsėjusį IX fortą.

Skulptoriaus Vl. Pleškūno meniški kūriniai puošia: Vilkaviškį, Jurbarką, Kaune studentų miestelį ir daugelį kitų vietovių.

Dabar Vl. Pleškūnas gyvena savo gimtinėje, kuri randasi Vilkaviškio rajone. Gižų apylinkėje, Baltrakių kaime. Jo sodybą ir prie jos pristatytų daug pastatų sudaro lyg savotišką meno šventovę. Apart meniškų kūrinių yra ir Lietuviškos spaudos skyrius, kuriame surinkti nuo senesnių laikų ėję periodiniai leidiniai lietuvių kalba. Muziejiniame skyriuje yra daug senoviškų monetų.

Užsienio lietuviams atvykstantiems į Lietuvą patarčiau aplankyti ir šią meno šventovę-muziejų.

S. RAČIŪNAS

MEDŽIAI

Medžiai tartum briedžiai ežeran subrido
Ir kaip šnervėm lapais geria drungną vėšą.
Ant šakų nakvynėn paukščiai jau suskrido,
Suliepsnoję žaros pamažu išblėso.

Niekur jokio garso. Tik dvelkimas vėjo
Retkarčiais žaismingai vandenį pašiausia.
Ežeras, padangė tartum susiliejo,
Pakrašty užsnūdo meldai apsiblausę.

Tik nemiega medžiai. Klausosi ir tyli
Ir švelniai viršūnėm supasi iš lėto,
Šaknimis lyg rantom apkabinę gylį,
Šakomis į dangų stiebiasi žvaigždėtą.

Medžiai ramūs žvelgia į pasaulį platų,
Abejingai stebi debesėlių skrydį,
Pirmutiniai saulę rytuose pamato,
Paskutiniai žarą vakaruos palydi.

LLD sveikatai

IEVA MIZARIENĖ, Centro Sekretorė

Kiekvienam nariui turi rūpėti mūsų Draugijos šaukiamoji konferencija - pasitarimas rugpiūčio 25 d. Chicagoje. Vietiniai čikagiečiai jai suruošti turės daugiausia pasidaruoti. Šiuo reikalu Centras jau su jais susisieks.

Centro nuomone, į šią konferenciją delegatų nereikia rinkti. Kiekvienas LLD narys, kuris tuo laiku bus Chicagoje, turės pilną teisę dalyvauti ir savo kuopą atstovauti.

Dabar laikas kuopų susirinkimuose aptarti Draugijos reikalus, kad nariai, konferencijoje dalyvaujantieji būtų prisiruošę dalyvauti ir diskusijose.

Svarbu į konferenciją atvykti su patarimais 1975 metais - tinkamai paminėti mūsų Draugijos 60-mečio jubiliejų. Visi pagalvokime kaip mes tais metais atžymėsime šią taip garbingą sukaktį.

Centras jau dabar siūlo išleisti Draugijos Jubiliejinį Almanachą. Ką dėl to mano nariai?

* * *

Kuopoms svarbu pasvarstyti ir Draugijos finansinę padėtį. Narinė mokestis tebėra ta pati, kuri buvo prieš keletą dešimtų metų, būtent, tik \$2 per metus, o šeimos nariotik 25¢. Už šiuos \$2 narys kasmet gauna žurnalą "Šviesa" - keturius numerius, ir mažiausia vieną knygą, o dažnai ir po dvi knygas arba net ir daugiau. Pavyzdžiui, šiais metais nariams davėme už 1971 metus net tris knygas: S. J. Jokubkos "Tėvų žemė", A. Vienuolio "Padavimai ir Legendos" ir Prano Buknio "Pasakojimai apie Draugus".

Tiesa, pastarųjų dviejų knygų neturėjome užtenkamo skaičiaus, bet visvien draugai, pasidalindami, kiekvienas galėjo pasinaudoti.

Reiškia, narinė mokestis liko ta pati, o išlaidos nesvietiškai padidėjo. Pavyzdžiui, "Šviesos" vieno numerio išleidimas pradžioje 1967 metų atsiėjo tik apie \$450, o dabar jau \$750! Tas pats ir su knygomis.

* * *

Jeigu ne narių palikimai, kuopų dosnumas (ypatingai abiejų Floridos kuopų), ir narių aukos, mes negalėtume taip gražiai verstis. Reikia tarti giliausią padėką visiems, kurie taip nuoširdžiai rūpinasi Draugijos būkle.

* * *

Kai šis rašinys bus skaitomas, veikiausia nominacijos į Centro Komitetą 1973-1974 metams jau bus baigtos, arba artės prie pabaigos. Kaip žinote, nominacijos tęsiasi per balandžio ir gegužės mėnesius. Būtų gerai, kad į Komitetą kandidatais apsiimtų kuodidesnis narių skaičius.

Komiteto narių rinkimai įvyks rugsėjo ir spalio mėnesiais. Narių tinkamumui tam darbui atlikti turėsime pakankamai laiko padiskutuoti.

* * *

Nuoširdžiausiai sveikiname mūsų didžiausią St. Petersburg, Floridoj 45-ąją kuopą, sulaukusią jau 25 metų sukaktį. Gyvuokite, draugai, ir darbuokitės kaip iki šiol!

Tai vienintelė kuopa, išlaikanti chorą. Dainos Mylėtojų Choras, Adelės Pakalniškienės vadovaujamas, gražiai prisideda šios kuopos veiklai pagyvinti.

Ilgiausių metų, mieli sanpetersburgiečiai!

* * *

Tik prieš spausdinant žurnalą, teko skaityti kanadiečių draugų laikraštyje "Liaudies Balsas", kad Montrealio kuopa jau išrinko brolišką delegatą į mūsų konferenciją rugpiūčio 25 d. Tai didžiausia LLD kuopa Kanadoje, ir mums tikrai džiugi žinia, kad ji bus atstovaujama. Dalyvaus mums visiems gerai žinomas veikėjas J. Urbanavičius.

Veikiausia bus atstovų taip pat ir iš Toronto ir Windsor. Juo plačiau turėtų būti atstovaujamos JAV Kuopos.

* * *